

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

MLADI DIPLOMIRANI EKONOMISTI NA TRGU DELA: PRIMERJAVA
MED SLOVENIJO IN SRBIJO

Ljubljana, september 2010

STELA MALIĆ

IZJAVA

Študentka **Stela Malić** izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom **docentke dr. Jane Žnidaršič**, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

Kazalo

UVOD	1
1. TRG DELA IN BREZPOSELNOST V SLOVENIJI IN SRBIJI	2
1.1 KRATEK POGLED NA TRG DELA V SLOVENIJI IN SRBIJI	2
1.2 STATISTIČNI PODATKI O BREZPOSELNOSTI MLADIH V SLOVENIJI IN SRBIJI	4
1.3 VZROKI, KI PRIPELJEJO DO BREZPOSELNOSTI MLADIH EKONOMISTOV	7
1.3.1 <i>Strukturno neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela</i>	7
1.3.2 <i>Mladi brez izkušenj</i>	7
1.3.3 <i>Študentsko delo</i>	7
1.3.4 <i>Zaposlovanje za določen čas</i>	8
1.3.5 <i>Vse kasnejše odhajanje zaposlenih v pokoj</i>	9
1.3.6 <i>Specifični problemi za Srbijo</i>	9
2. MLADI DIPLOMIRANI EKONOMISTI NA TRGU DELA: PRIMERJALNA ŠTUDIJA MED SLOVENIJO IN SRBIJO	11
2.1 HIPOTEZE	11
2.1.1 <i>Hipoteza 1: Strukturno neskladje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili je v Sloveniji večje kot v Srbiji</i>	11
2.1.2 <i>Hipoteza 2: Preveč razširjeno študentsko delo v Sloveniji vpliva na večanje brezposelnosti mladih diplomantov</i>	16
2.1.3 <i>Hipoteza 3: V Sloveniji za mlade predstavlja problem podaljševanje delovne dobe starejših</i>	19
2.2 DISKUSIJA REZULTATOV IN PRIPOROČILA	21
SKLEP	23
LITERATURA IN VIRI	25

Kazalo tabel

<i>Tabela 1: Stopnja anketne brezposelnosti za mlade do 25. leta starosti ter ostale brezposelne (25 do 75 let starosti) v obdobju 2005-2009 za Slovenijo in EU27.</i>	4
<i>Tabela 2: Delež (%) registrirano brezposelnih, ki iščejo prvo zaposlitev v obdobju 2005-2009 v Sloveniji in Srbiji</i>	5
<i>Tabela 3: Brezposelnost glede na stopnjo izobrazbe in starost 31. decembra za leti 2008 in 2009 v Sloveniji</i>	6
<i>Tabela 4: Brezposelnost glede na stopnjo izobrazbe in starost 31. decembra 2008 v Srbiji</i>	6
<i>Tabela 5: Delež (%) prilivov v brezposelnost zaradi prenehanja zaposlitve za določen čas v letih 2008 in 2009 v Sloveniji in Srbiji</i>	8
<i>Tabela 6: Prosta delovna mesta, zaposlitve in realizacija po dejavnostih v letu 2008 v Sloveniji</i>	11
<i>Tabela 7: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) v obdobju 2007–2009 v Sloveniji</i>	12
<i>Tabela 8: Prijavljena prosta delovna mesta, zaposlitve in presežki diplomantov ekonomskih, poslovnih in upravnih ved v obdobju 2007 - 2009 v Sloveniji</i>	13
<i>Tabela 9: Prosta delovna mesta, zaposlitve in realizacija po dejavnostih v letu 2008 v Srbiji</i>	16

Uvod

Problem brezposelnosti mladih diplomiranih ekonomistov je vsekakor tema, ki je pomembna za vse. Najprej za nas, študente, potem tudi za profesorje in celotno šolstvo, ne nazadnje pa za celotno gospodarstvo, kar posledično vpliva na prav vsakega posameznika. Čas in sredstva za financiranje šolstva so tako rekoč izgubljeni, če na koncu dobimo še več brezposelnih. Brezposelnost je za mladega človeka zelo težka, pa naj bo brezposelnost z diplomo ali brez. Delo osebi namreč ne predstavlja le vira zaslužka, temveč mnogo več. Predstavlja eno zmed temeljnih človekovih vlog v življenju. Osebi omogoča status in pripadnost določeni skupini ljudi.

Primerjava med državama kot sta Slovenija in Srbija je zelo zanimiva, saj sta bili pred kratkim še v skupni državi in si delili isto usodo, danes pa se v mnogih pogledih, tudi v brezposelnosti mladih diplomantov, zelo razlikujeta. Idejo za preučevanje problematike mladih diplomiranih ekonomistov in primerjavo situacije med tema dvema državama sem dobila med tem, ko sem študirala na Ekonomski fakulteti Univerze v Beogradu v okviru mednarodne izmenjave Basileus. Že kmalu sem opazila veliko razlik med načinom delovanja fakultet in celotnega šolstva, na primer drugačni vpisni pogoji in še bolj pomembne šolnine, in posledično tudi med študenti tam in tukaj.

Ravno iz tega izvira tudi namen moje diplomske naloge, in sicer preučevati razlike med načinoma šolanja v obeh državah, ki potem pripeljeta tudi do različnih diplomirancev. Največja razlika, ki sem jo opazila že takrat, je mnogo nižja udeležba pri študentskem delu kot pri nas in zato ta pojav predstavlja enega pomembnejših delov mojega raziskovanja.

Cilj diplomskega dela je opozoriti na razlike med načinoma šolanja in ureditvama študentskega dela, predvsem zato, da bi izpostavila, kaj v Srbiji morda delajo bolje, kljub temu, da je celotna situacija tam slabša. Iz ugotovljenih razlik želim dobiti praktično rešitev, ki bi izboljšala možnosti za diplomirane ekonomiste pri nas in morda tudi v Srbiji.

V ospredje sem postavila 3 hipoteze, ki jih bom na koncu potrdila oziroma ovrgla:

- V Srbiji strukturnega neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sil ni v tolikšni meri kot v Sloveniji.
- Preveč razširjeno študentsko delo v Sloveniji vpliva na večanje brezposelnosti mladih diplomantov.
- V Sloveniji za mlade predstavlja problem podaljševanje delovne dobe starejših.

Moj raziskovalni pristop temelji predvsem na srbskih in slovenskih statističnih podatkih o brezposelnosti različnih skupin mladih. Veliko podatkov ni bilo primerljivih, zato sem za dodatne informacije uporabila tudi nekaj internih podatkov nacionalnih zavodov za zaposlovanje. Da pa bi dobila še konkretnjši vpogled o mnenju študentov o stanju v obeh

državah, sem izvedla še lastno raziskavo v obliki ankete, ki sem jo izvedla na Ekonomski fakulteti v Beogradu in Ekonomski fakulteti v Ljubljani.

V prvem poglavju je kratek opis obeh trgov dela na splošno za vse skupine iskalcev zaposlitve. Tu je podan kratek pregled dogajanj v obeh državah po razpadu skupne države. Poznavanje teh dogajanj je pomembno za razumevanje še danes prisotnih razlik med državama.

V drugem poglavju sledijo statistični podatki brezposelnosti različnih starostnih in izobrazbenih skupin ter iskalcev prve zaposlitve v obeh državah in primerjava s stanjem v EU27.

Za tem so v 3. poglavju na kratko opisani še razni razlogi, ki pripeljejo do brezposelnosti mladih diplomiranih ekonomistov oziroma ta problem poglobljajo. Poleg problemov, ki jih poznamo v Sloveniji, sta razložena še dva problema, ki sta prisotna le v Srbiji, in sicer nižji BDP v Srbiji ter slabše možnosti za zaposlovanje mladih v Srbiji, ker nimajo pravice do prostega pretoka delovne sile v EU.

V četrtem poglavju sledi opis treh hipotez in raziskava, ki potrdi oziroma ovrže te hipoteze. Na koncu, v petem poglavju poskušam podati rešitev, ki bi situacijo za mlade diplomirane ekonomiste izboljšala.

1. Trg dela in brezposelnost v Sloveniji in Srbiji

Preden začnem z brezposelnostjo »posebnih« skupin, je treba na kratko pogledati situacijo na trgih dela v obeh državah. Nekoliko več poudarka bo na analizi srbskega trga dela, saj je le-ta v slabšem stanju in ima več vzrokov v bližnji preteklosti, ki so do takšnega stanja pripeljali.

1.1 Kratak pogled na trg dela v Sloveniji in Srbiji

Srbija ima že dolgo zgodovino visoke brezposelnosti. Le-ta je posledica mnogih neprijetnih dogajanj, ki so v preteklih letih prizadele Srbijo. Med temi dogodki so, kakor pravi Arandarenko (2002, str. 159), najbolj opazne vojne, razne gospodarske sankcije, dve obdobji hiperinflacije, nizek BDP in podobno.

Kakor ostale države s komunistično ureditvijo, je bila tudi Srbija podvržena tranzicijskim vplivom, ki so situacijo še poslabšali.

Po padcu Miloševićevega režima oktobra 2000 in veliki spremembi v srbski vladi, so se za Srbijo začele radikalne spremembe. Privatizacijski zakon iz leta 2001 je v glavnem zasnovan na raznih dražbah in pogajalskih prodajah, kar je še poglobilo problem brezposelnosti (Arandarenko, 2002, str. 159).

Srbija je po letu 2000 sicer dosegala visoke stopnje gospodarske rasti, vendar so zaradi preteklih izgub še vedno v velikem zaostanku. Država se sooča z velikim presežkom delovne sile. Zato je treba ustvariti čim več novih prostih delovnih mest.

Zaposlenost v Srbiji je padala vsako leto od leta 2001 do leta 2006 in šele v letu 2007 je prišlo do manjšega izboljšanja.

Ta kratek zgodovinski pregled nam omogoča razumevanje še danes problematične situacije na srbskem trgu dela.

Z analizo trga dela Republike Srbije v letu 2009 vidimo, da je stopnja brezposelnosti v RS višja v primerjavi z državami v okolici in državami v EU, in da le-ta še vedno raste kot posledica svetovne ekonomske krize. Trg dela ima še vedno enake karakteristike, kot jih je imel v preteklem obdobju. Sama bom navedla le nekatere, za mojo raziskavo pomembne:

- neusklajenost ponudbe in povpraševanja po delovni sili
- neugodna starostna struktura zaposlenih
- neugodna kvalifikacijska struktura zaposlenih
- visoka stopnja mladih brezposelnih

Starostna struktura brezposelnih oseb je zelo neugodna. Povprečna starost brezposelnih oseb je 39,17 let. Čez 181.005 brezposelnih leta 2009 pa je bilo starejših od 50 let. Neugodna starostna struktura brezposelnih se je še povečala, saj je prišlo do priliva viška zaposlenih iz podjetij, ki so zaradi krize zmanjšala obseg poslovanja oziroma iz podjetij, ki so se privatizirala. Delodajalci so namreč starejše delavce proglasili za višek zaposlenih.

Vse to pa še bolj prizadene mlade iskalce zaposlitve. Prav ti (skupina starosti 25 do 29 let¹) v letu 2009 namreč zavzemajo največji delež med brezposelnimi v Srbiji. Kriza namreč najbolj prizadene mlade, saj podjetja na krizo reagirajo najprej z odpuščanjem zaposlenih za določen čas (ki so običajno mladi) in s tem, da ne zaposlujejo novih zaposlenih.

Slovenija je za razliko od Srbije s tranzicijo že pred leti zaključila. V tem je bila bolj uspešna tako z vidika gospodarskega razvoja, kakor tudi socialnega položaja državljanov. Glede na gospodarske kazalce je Slovenija veliko bližje državam EU, kakor državam, ki so s Slovenije nekoč sestavljale eno državo. Kljub temu, da se je zaradi globalne gospodarske krize tudi v Sloveniji situacija poslabšala, je razlika s Srbijo še vedno ogromna. Ravno zaradi dejstva, da je kriza prizadela obe državi, v nadaljevanju diplomske naloge vpliva krize posebno ne bom obravnavala.

Torej če pogledamo sedanjo situacijo slovenskega trga dela, vidimo, da je število delovno aktivnih naraščalo od leta 2004 naprej, stečaji podjetij ter odpuščanja zaradi manjše proizvodnje pa so v letu 2009 povzročili zmanjšanje povprečnega števila delovno aktivnih za več kot 21 tisoč oseb.

Starostna struktura brezposelnih je za razliko od Srbije za mlade bolj ugodna, saj le-ti niso v najslabšem položaju. Pri nas je v najslabšem položaju, po številu brezposelnih, starostna skupina oseb nad 50 do 60 let. Situacija brezposelnosti mladih se je skozi leta izboljševala,

¹ Ta skupina je za našo raziskavo najbolj pomembna, saj so ravno ti na prehodu s fakultet na trg dela. Podaljševanje šolanja je namreč to mejo dvignilo vse do 30. leta

vendar se mladi diplomanti še vedno soočajo z mnogo problemi, kot bomo videli v nadaljevanju.

1.2 Statistični podatki o brezposelnosti mladih v Sloveniji in Srbiji

Najboljšo primerjavo med državama lahko naredimo seveda s statističnimi podatki o brezposelnosti v obeh državah. V brezposelnost ostalih starostnih skupin (nad 30 let) se ne bom poglobljala. Če samo na kratko povzamem splošno brezposelnost, je stopnja registrirane brezposelnosti v Srbiji tri- do štirikrat višja kakor v Sloveniji. V obeh državah je brezposelnost padala do leta 2008 in v letu 2009 v obeh spet nekoliko narasla, kar je, kot že rečeno, posledica gospodarske krize. Tudi anketna stopnja brezposelnosti kaže podobno sliko. Slovenija ima tudi v primerjavi s povprečjem držav EU27, nižjo stopnjo.

V Prilogi 2 so v Tabeli 10 navedene letne registrirane stopnje brezposelnosti in števila brezposelnih oseb v Sloveniji, Srbiji in EU 27.

V Tabeli 1 so podane letne stopnje brezposelnosti za osebe pod 25. letom ter za osebe nad 25. letom starosti. Tako v Sloveniji in EU27, kakor tudi v Srbiji, je brezposelnost med mladimi mnogo višja kakor celotna brezposelnost (torej brezposelnost vseh starostnih skupin skupaj).

Tabela 1: Stopnja anketne brezposelnosti za mlade do 25. leta starosti ter ostale brezposelne (25 do 75 let starosti) v obdobju 2005-2009 za Slovenijo in EU27.

Leto	EU27 (osebe pod 25. letom starosti)	EU27 (osebe med 25. in 75. letom starosti)	Slovenija (osebe pod 25. letom starosti)	Slovenija (osebe med 25. in 75. letom starosti)
2005	18,3	7,6	15,9	5,4
2006	17,1	7,0	13,9	5,1
2007	15,3	6,1	10,1	4,2
2008	15,4	5,9	10,4	3,7
2009	19,6	7,6	13,6	5,1

Vir: EUROSTAT – Unemployment rate by age group.

Anketna brezposelnost mladih v Srbiji: Stopnja brezposelnosti mladih od 15. do 24. leta starosti, za leto 2009 znaša 42,5 odstotkov in je znatno večja kakor splošna stopnja brezposelnosti (za vse osebe stare od 15 let dalje), ki za leto 2009 znaša 17,4 odstotkov. Število brezposelnih mladih v navedeni starosti je 107.885 oseb, kar predstavlja 20,85 odstotkov celotne brezposelnosti.

Situacija v Srbiji je mnogo slabša od situacije v Sloveniji in EU27, vendar podatki v tabeli kažejo na to, da so mladi s skoraj trikrat večjim odstotkom brezposelnosti, kot je splošna brezposelnost, povsod ogrožena skupina na trgu dela, ki jim je treba posvetiti posebno obravnavo in pozornost.

Ker se izobraževanje zelo podaljšuje, osebe vse starejše vstopajo na trg dela, zato ni jasno določeno pri katerih letih starosti oseba prvič vstopi na trg dela. Spodnja tabela pa prikazuje ravno to, delež registrirano brezposelnih oseb, neodvisno od njihove starosti, ki iščejo prvo zaposlitev.

Tabela 2: Delež (%) registrirano brezposelnih, ki iščejo prvo zaposlitev v obdobju 2005-2009 v Sloveniji in Srbiji

leto	SLOVENIJA		SRBIJA	
	Povp. št. registrirano brezposelnih oseb	Iščejo prvo zaposlitev (%)	Povp. št. registrirano brezposelnih oseb	Iščejo prvo zaposlitev (%)
2005	91.889	24,3	888.386	52,6
2006	85.836	22,3	913.293	51,2
2007	71.336	19,4	850.004	49,3
2008	63.216	16,9	755.935	47,6
2009	86.354	14,3	746.605	37,6

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ) – Letna poročila; NSZ – Izveštaj o radu nacionalne službe za zapošljavanje za 2009. godinu.

Zopet vidimo, da je situacija v Srbiji mnogo bolj zaskrbljujoča kot pri nas, saj se delež iskalcev prve zaposlitve vedno giblje okoli 50 odstotkov.

V zadnjih dveh letih je tako v Srbiji kakor tudi v Sloveniji prišlo do zmanjšanja tega deleža, vendar ni jasno, kaj je to zmanjšanje povzročilo. Čez leto 2009 je bila prisotna nenehna rast deleža brezposelnih, ki so že bili v delovnem razmerju, in zmanjšanje deleža iskalcev prve zaposlitve. Iz tega lahko sklepamo, da je na tako stanje vplivala gospodarska kriza, ki je povzročila splošno zmanjšanje proizvodne aktivnosti in s tem zmanjšanje celotne zaposlenosti (tudi tistih, ki so že nekje bili zaposleni).

Do sedaj je bilo predstavljeno splošno stanje na trgu dela v Sloveniji in Srbiji ter nekoliko bolj podrobno situacija mladih na obeh trgih dela. Sedaj pa se bom bolj natančno usmerila v dejansko temo diplomskega dela, in sicer v brezposelnost mladih diplomantov. Kolikor mi bodo pridobljeni podatki dopuščali, se bom še posebno poskusila usmeriti v brezposelnost mladih diplomantov ekonomije.

Torej, da bi se tej ožje definirani skupini mladih diplomiranih ekonomistov nekoliko bolj približala, moram iz svoje obravnave izločiti vse iskalce zaposlitve z nižjo stopnjo izobrazbe, kakor tudi vse starejše iskalce zaposlitve, saj me najbolj zanima prvi vstop na trg dela.

V Tabeli 3 so prikazana števila brezposelnih mladih z najvišjimi stopnjami izobrazbe v dveh starostnih razredih. Zame nekoliko bolj zanimiv razred je 25 do 30 let, saj takrat moja ciljna skupina končuje s šolanjem in poskuša pričeti z delom.

Tabela 3: Brezposelnost glede na stopnjo izobrazbe in starost 31. decembra za leti 2008 in 2009 v Sloveniji

	2008		2009	
	Stopnja izobrazbe			
STAROST	VII	B.Š. ²	VII	B.Š.
SKUPAJ po stopnjah	4.479	29	6.949	128
18–25	(3,6 %) ³ 161	(27,6 %) 8	(3,8 %) 264	(25,0 %) 32
25–30	(36,4 %) 1.631	(34,5 %) 10	(37,3 %) 2.592	(36,0 %) 46

Vir: ZRSZ – mesečne informacije.

Pri obeh skupinah najvišje stopnje izobrazbe (VII in B.Š.) predstavlja starostna skupina 25 do 30 let največji odstotek brezposelnosti. To je vsekakor velik problem, saj kaže na to, da mladi iskalci zaposlitve z najvišjo izobrazbo niso zaposljivi.

Ti dve najvišji izobrazbeni skupini predstavljata v brezposelnosti vseh (po vseh skupinah stopenj izobrazbe) v letu 2008 le 6,8 odstotka. Pri mladih 25-30 skupina VII. stopnja izobrazbe predstavlja 16,7 odstotka in je s tem druga največja skupina pri tej starosti.

Za primerjavo Srbije s Slovenijo so v spodnji tabeli podani podatki tudi za Srbijo. Podatki so bili dostopni le za leto 2008.

Tabela 4: Brezposelnost glede na stopnjo izobrazbe in starost 31. decembra 2008 v Srbiji

	2008	
	Stopnje izobrazbe ⁴	
STAROST	VI/2	VII/1
Vse skupaj	372	31.553
19 - 25	(19,62 %) ⁵ 73	(13,55 %) 4.277
26 - 30	(16,13 %) 60	(31,41 %) 9.912

Vir: NSZ – mesečni statistički bilteni.

Pri VII/1 so osebe stare 26 do 30 let daleč največja skupina. Od skupne brezposelnosti, ki je konec decembra 2008 štela 727.621 oseb, ti dve stopnji, ki ju preučujemo, predstavljata 4,39 odstotka. Torej bolj kot visoko izobraženi so ogroženi tisti z nižjo stopnjo izobrazbe. Zaskrbljujoče pa je, da pri največji skupini visoko izobraženih (torej skupina VII/1)

² Bolonjski študij

³ V oklepajih so podani deleži (%) brezposelnih določene starostne skupine med vsemi brezposelnimi za določeno stopnjo izobrazbe

⁴ VI/2 je enako kot 1. bolonjska stopnja, VII/1 pa kot 2. bolonjska stopnja oziroma kot pri nas nekdanja VII. stopnja

⁵ V oklepajih so podani deleži (%) brezposelnih določene starostne skupine med vsemi brezposelnimi za določeno stopnjo izobrazbe

predstavljajo največji delež prav mlade osebe (26–30 let), ki so pred kratkim zaključile s študijem.

1.3 Vzroki, ki pripeljejo do brezposelnosti mladih ekonomistov

Vzrokov za brezposelnost mladih na splošno in posledično tudi mladih ekonomistov je veliko. Sama bom poskusila opozoriti na tiste najbolj opazne in nekatere od njih v nadaljevanju tudi bolj podrobno analizirati.

Najprej bom na kratko opisala vzroke, ki jih opazimo v Sloveniji, vendar so, kot se bo skozi celotno diplomsko nalogo videlo, ti problemi v veliki meri prisotni tudi v Srbiji.

1.3.1 Strukturno neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela

Strukturno neskladje med ponudbo in povpraševanjem pomeni, da določeni izobrazbeni profili niso zaposljivi, saj povpraševanja po njih ni dovolj oziroma je prevelika ponudba letih, spet drugih pa primanjkuje, saj je njihova ponudba zelo omejena ali pa je povpraševanje preveliko. Zelo na hitro povedano je preveč tistih z družboslovno izobrazbo, kamor spada tudi naša preučevana skupina diplomiranih ekonomistov, po drugi strani pa primanjkuje tistih z naravoslovnimi smermi izobrazbe.

Pod ta problem bom uvrstila tudi absorpcijsko nesposobnost gospodarstva za toliko diplomantov, kot jih fakultete in visoke šole vsako leto pošljejo na trg dela. Saj je tudi to neskladje med ponudbo in povpraševanjem. Ponudba diplomantov je veliko večja kot povpraševanje po njih. To je seveda povezano s prej omenjenim neravnovesjem med družboslovci in naravoslovci.

1.3.2 Mladi brez izkušenj

To kar je opisano pod naslovom 3.1, že nakazuje drugi vzrok, in sicer na preveč izobražene mlade, ki pa nimajo izkušenj. Ti so zelo težko zaposljivi, saj delodajalci od mladih z najvišjo izobrazbo pričakujejo tudi neko praktično znanje, ki pa ga mladi diplomanti večinoma nimajo.

Raziskava⁶, ki sem jo izvedla med študenti Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani in študenti Ekonomske fakultete Univerze v Beogradu, dokazuje, da se študenti zavedajo, da bodo delodajalci od njih pričakovali izkušnje. V Sloveniji je namreč 92 odstotkov študentov mnenja, da delodajalci zahtevajo predhodne izkušnje od mladih diplomiranih ekonomistov, v Srbiji je ta odstotek 95.

1.3.3 Študentsko delo

Za mnoge je študentsko delo prava rešitev za problem, ki je opisan pod poglavjem 3.2, vendar študentsko delo lahko gledamo tudi z druge perspektive, in sicer kot še enega izmed vzrokov za brezposelnost mladih diplomantov. Povzročča namreč slabšo učinkovitost in podaljševanje študija, predvsem pa so študenti, ki delajo preko študentskega servisa nelojalna konkurenca že diplomiranim iskalcem prve zaposlitve, saj so za delodajalce veliko bolj ugodna delovna sila.

⁶ Glej Prilogo 1: Rezultati moje raziskave

1.3.4 Zaposlovanje za določen čas

Naslednji problem, s katerim se srečujejo mladi diplomanti, je vse bolj pogosto zaposlovanje za določen čas. Le-temu so namreč mladi veliko bolj podvrženi kot ostali iskalci zaposlitve. Fleksibilen način zaposlovanja ima prednosti, saj s tem mladi pridobivajo izkušnje, prav tako je dobra možnost za delodajalce, da zaposlene preizkusijo preden jih zaposlijo za daljše obdobje. Vendar to postane problem, ko zaradi tega mladi nenehno prehajajo med stanjem zaposlenosti in brezposelnosti. To se lahko dogaja tudi vrsto let, kar po drugi strani niža konkurenčnost iskalca zaposlitve. Na trg dela se vračajo vse starejši in z vse starejšim, nekonkurenčnim znanjem.

Najpogostejši razlog prijave v evidenco brezposelnih pri mladih je prav iztek zaposlitve za določen čas.

Če pogledamo poklice ali poklicne skupine po standardni klasifikaciji poklicev–SKP, v katerih se bodo zaposlovali diplomanti Ekonomske fakultete, za katere je bilo prijavljenih največ prostih delovnih mest v letu 2009, vidimo, da je odstotek teh prostih delovnih mest, ki so za določen čas veliko manjši kot pri drugih skupinah, in sicer se giblje okrog 40 odstotkov. (glej Prilogo 5)

Pri drugih poklicih so ti odstotki namreč mnogo višji, gibljejo se od 70 odstotkov pa celo do 94 odstotkov, kot je na primer poklic *učitelj razrednega pouka*, ki spada v poklicno skupino strokovnjaki. Torej diplomanti ekonomskih fakultet so v nekoliko boljšem položaju kot ostali.

Če stanje v Sloveniji primerjamo s stanjem v Srbiji vidimo, da je bilo v letu 2008 61,6 odstotka od vseh registriranih prostih mest za določen čas, kar je precej nižji odstotek kot v Sloveniji, kjer je ta odstotek 78. Torej v primerjavi s Slovenijo se v večji meri razpisujejo prosta mesta, ki ponujajo zaposlitev za nedoločen čas. Vendar prilivi med brezposelne, kot je vidno iz spodnje tabele, kažejo drugačno sliko.

Tabela 5: Delež (%) prilivov v brezposelnost zaradi prenehanja zaposlitve za določen čas v letih 2008 in 2009 v Sloveniji in Srbiji

leto	% prilivov v brezposelnost zaradi prenehanja zaposlitve za določen čas - Slovenija	% prilivov v brezposelnost zaradi prenehanja zaposlitve za določen čas - Srbija
2008	41,6	54,4
2009	39,4	55,0

Vir: ZRSZ – mesečne informacije; NSZ – mesečni statistički bilteni.

Prilivov v brezposelnost zaradi prenehanja zaposlitve za določen čas je namreč v Srbiji več (v primerjavi z drugimi razlogi za priliv v brezposelnost) kot v Sloveniji.

Moja raziskava je pokazala, da študenti Ekonomske fakultete v Ljubljani ter Ekonomske fakultete v Beogradu pričakujejo zaposlitev za določen čas. V Sloveniji sicer nekoliko bolj,

saj je 95 odstotkov študentov mnenja, da delodajalci mlade ekonomiste zaposlujejo za določen čas. V Srbiji je bil ta odstotek 82.

Ta problem se v približno enaki meri pojavlja v Sloveniji in Srbiji in ima na mojo ciljno skupino diplomiranih ekonomistov manjši vpliv kot na ostale, zato ga podrobneje ne bom obravnavala.

1.3.5 Vse kasnejše odhajanje zaposlenih v pokoj

Zadnji problem, ki bo predstavljen kot možen vzrok brezposelnosti mladih diplomantov v Sloveniji, je podaljševanje delovne dobe starejših, zaradi katere mladi iskalci zaposlitve le-to še težje dobijo.

1.3.6 Specifični problemi za Srbijo

Zaradi gospodarske situacije v Srbiji so mladi tam podvrženi še nekim dodatnim problemom, ki jih v Sloveniji nimamo.

1.3.6.1 Nižji BDP v Srbiji

Eden izmed problemov je nižji BDP, ki med drugim vpliva tudi na višjo brezposelnost. Podobno situacijo smo videli tudi v Sloveniji in drugje po svetu med globalno gospodarsko krizo, ki je povzročila padec BDP-ja in posledično, nekoliko zamaknjeno, pa vendar, tudi padec zaposlenosti oziroma porast brezposelnosti.

V času krize oziroma slabega gospodarskega stanja v državi, kar pomeni tudi nižjo poslovno dejavnost, so prvi na vrsti za odpuščanje prav tisti zaposleni, ki so v podjetju le za določen čas, kar so po navadi prav mladi.

Tudi mladi, ki niso zaposleni za določen čas, so v veliko slabšem položaju kot ostali zaposleni v podjetju. To lahko razložimo s teorijo človeškega kapitala.

Po teoriji specifičnega oziroma posebnega človeškega kapitala, katerega eden izmed prvih preučevalcev je bil Nobelov nagrajenec Gary S. Becker (Begović, 2004), podjetje, ko je primorano odpuščati delavce, odpušča delavce na obeh koncih starostne strukture, to pomeni najmlajše delavce in tiste delavce, ki so tik pred upokojitvijo.

Pri tej teoriji (Lazear, 1998) je pomembno poznati gibanje⁷ plač zaposlenih v primerjavi z gibanjem njihove produktivnosti po starosti. Praviloma delo traja od časa 0 (od najema delavca) do časa T (se pravi do upokojitve). V tem času delavec in podjetje investirata v tako imenovan **poseben/specifični človeški kapital**⁸. Ker v poseben človeški kapital investira tako delavec kakor tudi podjetje, je za oba najbolje, da delavec ostane v podjetju do obdobja T.

⁷ To gibanje je natančneje razloženo na strani 21.

⁸ Poznamo poseben/specifični ter splošni človeški kapital. »Splošno izobraževanje vključuje investicije, ki povečajo produktivnost posameznika za vse vrste zaposlitev, medtem ko specifično izobraževanje vključuje investicije, ki povečujejo produktivnost posameznika za samo eno določeno vrsto zaposlitve.« (Južnik Rotar, 2008) Torej splošno izobraževanje povečuje korist samo za podjetje, ki je v zaposlenega investiralo in ne za ostala podjetja.

V času po 0 podjetje, ki je investiralo v zaposlenega, uživa rento zaradi tega, ker je V večja od W . Ta renta raste od 0 v času najema, proti maksimumu in potem pada zopet proti 0 (tako se namreč giblje V zaposlenega). Tisti dan, ko gre zaposleni v pokoj, je renta 0. Kadarkoli prej delavec zapusti podjetje, ima podjetje izgubo določenega dela rente.

Ta izguba pa je najmanjša pri mladih, ki so šele prišli v podjetje, saj v njih še ni veliko investiralo in pri starejših, ki so tik pred upokojitvijo, saj pri njih ni več ostalo veliko rente.

Mladi so torej tudi v tem smislu v zelo slabem položaju. To še poveča njihovo število med brezposelnimi.

1.3.6.2 Omejitev prostega pretoka delovne sile

Srbija kot nečlanica EU nima pravice do prostega pretoka delovne sile, kar zmanjšuje možnosti zaposlovanja mladih diplomantov, v primerjavi s Slovenijo in drugimi državami članicami.

Prav ta pravica je ena od najbolj pogosto omenjenih in obenem najbolj privlačnih osnovnih pravic državljanstva EU, ki vključuje pravico do življenja in dela v drugih članicah Unije.

Vendar podatki kažejo, da na brezposelnost mladih diplomantov v Sloveniji to nima večjega vpliva. V letu 2009 se je namreč po podatkih ZZZS zaposlilo 3.261 državljanov članic EU, med katerimi je bilo največ državljanov iz Bolgarije, Slovaške ter Romunije, ki so v Sloveniji opravljali podobna dela kot tujci iz tretjih držav. Ta dela so predvsem v gradbeništvu, mednarodnem transportu, kovinski industriji.

Izobrazbena struktura delavcev iz tujine pri nas je torej slaba. Srednje in višje izobraženih tujcev je le okrog 10 odstotkov (Malačič, 2010). Za izhode slovenskih diplomantov v države EU podatkov ni. Zaradi pomanjkanja podatkov in ne posebno velikega vpliva na brezposelnost mladih diplomiranih ekonomistov tudi ta problem ne bo podrobneje obravnavan.

Iz svoje raziskave sem izvedela, da bi bili študenti v Sloveniji enako kakor tudi študenti v Srbiji, v veliki večini pripravljene delati v tujini. V Sloveniji je bilo 72 odstotkov takih, v Srbiji pa 73 odstotkov.

Študente v Sloveniji sem povprašala še za njihovo mnenje o tem, ali večja možnost dela v tujini (EU) zmanjšuje število brezposelnih v Sloveniji. Samo 20 odstotkov vprašanih meni, da ta možnost zmanjšuje brezposelnost v Sloveniji. Študenti v Srbiji pa so podali svoje mnenje o tem, ali bi bilo v Srbiji manj brezposelnih, če bi imeli večje možnosti za zaposlovanje v tujini. 73 odstotkov vprašanih meni, da bi ta možnost zmanjšala število brezposelnih v Srbiji, 27 odstotkov pa jih meni, da ne bi.

2. Mladi diplomirani ekonomisti na trgu dela: Primerjalna študija med Slovenijo in Srbijo

Sedaj, ko so znani statistični podatki in vzroki za brezposelnost mladih diplomiranih ekonomistov, se lahko povsem usmerim v primerjavo med državama v smislu možnosti in ovir za mlade diplomirane ekonomiste na obeh trgih dela.

2.1 Hipoteze

Iz treh v prejšnjem poglavju opisanih problemov, ki so se mi zdeli za to obravnavo najbolj pomembni in zanimivi, sem tudi postavila 3 hipoteze, ki jih bom v nadaljevanju potrdila oziroma ovrgla.

2.1.1 Hipoteza 1: Strukturno neskladje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili je v Sloveniji večje kot v Srbiji

To hipotezo sem postavila zaradi različnega sistema šolanja med državama, v smislu financiranja in pristopa do šolanja.

2.1.1.1 Situacija v Sloveniji

V Sloveniji je eden izmed večjih problemov vsekakor strukturno neskladje med povpraševanjem in ponudbo po delovni sili. Le-to je razvidno iz dejstva, da določen del prijavljenih potreb po novih zaposlenih ostaja nezaseden, medtem ko na drugi strani na trgu dela ostaja veliko število brezposelnih oseb z visoko izobrazbo.

Tabela 6: Prosta delovna mesta, zaposlitve in realizacija po dejavnostih v letu 2008 v Sloveniji

Leto	Dejavnost ⁹	Prosta delovna mesta		Zaposlitve na prostih delovnih mestih		Realizacija (v %)	
		Skupaj	VII+ in B.Š.	Skupaj	VII+ in B.Š.	Skupaj	VII+ in B.Š.
2008	K	5.552	1.326	3.734	1.092	67,26	82,35
	L	1.667	170	1.147	125	68,81	73,53
	M	11.789	3.554	8.680	2.766	73,63	77,83
	N	28.172	630	13.260	364	47,07	57,78
	O	4.501	2.765	2.494	1.398	55,41	50,56

Vir: ZRSZ – Prijavljena prosta delovna mesta in zaposlitve po dejavnostih.

Do sedaj smo že videli, da veliko mladih izobraženih oseb dejansko ne dobi zaposlitve. V Tabeli 6 so podane prijavljene potrebe po novih zaposlenih in zaposlovanje le-teh, za dejavnosti, kjer se bodo v večji meri zaposlovali diplomanti ekonomskih fakultet¹⁰.

⁹ K = FINANČNE IN ZAVAROVALNIŠKE DEJAVNOSTI, L = POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI, M = STROKOVNE, ZNANSTVENE IN TEHNIČNE DEJAVNOSTI, N = DRUGE RAZNOVRSTNE POSLOVNE DEJAVNOSTI, O = DEJAVNOST JAVNE UPRAVE IN OBRAMBE, DEJAVNOST OBVEZNE SOCIALNE VARNOSTI

Če pogledamo razliko med potrebami in zadovoljitvijo teh potreb, lahko izračunamo realizacijo pokritja potreb po zaposlenih (koliko je bilo dejanskih zaposlitev v razmerju s prijavljenimi prostimi delovnimi mesti). Tako vidimo, da skoraj v nobenem primeru potrebe niso popolnoma pokrite. Pri visoko izobraženih je sicer situacija nekoliko boljše kakor za vse potrebe skupno, vendar še vedno daleč od idealnega. Glede na to, da delodajalci iščejo zaposlene, vendar jih ob vseh teh brezposelnih še vedno ne najdejo dovolj, da bi stoodstotno pokrili svoje potrebe po zaposlenih, lahko zaključimo, da brezposelni iskalci zaposlitve kljub svoji diplomi, niso zaposljivi. Za to lahko krivimo predvsem izobraževalni sistem.

Izobraževalni sistem poleg tega, da trgu dela ne ponudi primernih zaposlenih, strukturno neskladje še dodatno pogloblja s tem, da dopušča prevelik vpis na določene fakultete – te so po navadi družboslovne – ter premajhen vpis na nekatere druge fakultete – po navadi naravoslovne.

V spodnji tabeli, kjer je podano letno število diplomantov¹¹ za področji, ki nas najbolj zanimata, in sicer Poslovne in upravne vede ter Družbene vede¹², vidimo, da le-to nenehno narašča. Tak trend se pojavlja pravzaprav tudi pri skupnem številu diplomantov.

Tabela 7: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) v obdobju 2007–2009 v Sloveniji

	2007	2008	2009
1.) Poslovne in upravne vede	3.960	4.044	4.318
2.) Družbene vede	913	850	1.071
3.) 1. + 2.	4.873	4.894	5.389
4.) Vsa področja skupaj	11.970	11.979	13.031
5.) Odstotek (%) poslovnih in upravnih ter družbenih ved v vseh področjih skupaj	40,71	40,85	41,36

Vir: SURS – Diplomanti terciarnega izobraževanja.

Iz tabele je razvidno, da dve področji, ki sem ju izbrala kot predstavnika diplomantov ekonomske in njej podobnih fakultet, zavzemata izjemno visok odstotek in da se le-ta z leti kvečjemu zvišuje. Problematično je tudi to, da le ti dve področji izmed 22, kot jih je vseh po ISCED 97, zajemata skoraj polovico vseh diplomantov.

¹⁰ Diplomanti ekonomskih fakultet imajo zelo različna in široka znanja, tako da se lahko zaposlujejo v vseh dejavnostih, vendar sem za čim bolj natančno predstavo izbrala tiste dejavnosti, ki so skoraj v celoti »ekonomske«.

¹¹ Tukaj so zajete naslednje vrste programov: visokošolski strokovni (prejšnji), visokošolski strokovni (1. bolonjska stopnja), visokošolski univerzitetni (1. bolonjska stopnja), visokošolski univerzitetni (prejšnji), enovit magistrski (2. bolonjska stopnja), magistrski (2. bolonjska stopnja)

¹² V bistvu nas zanimajo samo ekonomske fakultete, ampak ker je na ekonomskih fakultetah toliko različnih smeri, ki presegajo zgolj področje Poslovne in upravne vede, je dodano še področje Družbenih ved.

Šolski sistem vsako leto na trg »pošlje« tako število novih družboslovnih diplomantov, ki jih trg dela ni sposoben absorbirati.

V spodnji tabeli je prikazano koliko je bilo v posameznih letih prijavljenih prostih delovnih mest za diplomante in magistre ekonomskih, poslovnih in upravnih ved¹³ ter kolikšno število brezposelnih diplomantov in magistrrov je bilo v teh letih vključenih v zaposlitev. Od teh brezposelnih oseb, ki so bile vključene v zaposlitev, so posebno navedeni še iskalci prve zaposlitve, da bi lahko v grobem izračunali koliko diplomantov in magistrrov poslovnih in upravnih ter družbenih ved je vsako leto preveč.

Tabela 8: Prijavljena prosta delovna mesta, zaposlitve in presežki diplomantov ekonomskih, poslovnih in upravnih ved v obdobju 2007 - 2009 v Sloveniji

	2007	2008	2009
1.) Prijavljena prosta delovna mesta za diplomante in magistre ekonomije	5.522	5.069	3.069
2.) Število brezposelnih diplomantov in magistrrov ekonomije vključenih v zaposlitev	1.457	1.257	1.459
3.) Število brezposelnih iskalcev prve zaposlitve vključenih v zaposlitev	465	338	248
4.) % brezposelnih iskalcev prve zaposlitve izmed vseh vključenih v zaposlitev	31,91	26,89	17,00
5.) Presežek diplomantov¹⁴	4.408	4.556	5.141
6.) % diplomantov, ki dobi zaposlitev v letu diplomiranja ¹⁵	9,54	6,91	4,60

Vir: ZRSZ – Prijavljena prosta delovna mesta in število brezposelnih vključenih v zaposlitev.

Izračunan je torej vsakoletni presežek diplomantov ekonomskih in njim sorodnih fakultet in odstotek diplomantov, ki dobi zaposlitev v istem letu, kot je diplomiralo. Opozoriti je treba na to, da je ta izračun zelo splošen zaradi predpostavke, da so ti iskalci prve zaposlitve, ki so v določenem letu dobili prvo zaposlitev, v istem letu diplomirali na eni izmed fakultet, zajetih v Tabeli 7. Zato nam izračun lahko prikaže zgolj zelo okvirno sliko in ga ne moremo jemati za stoodstotno pravilnega. Njegov namen je kvečjemu opozoriti na problem prevelikega vpisa in posledično tudi prevelikega števila diplomantov, kar vsakoletno poslabšuje stanje za diplomirane ekonomiste oz. magistre (2. bolonjska stopnja), ki vstopajo na trg dela.

2.1.1.2 Situacija v Srbiji

Postavila sem hipotezo, da strukturnega neskladja v Srbiji ni oziroma ga ni v tolikšni meri, zaradi drugačnega sistema šolstva.

¹³ Glej Prilogo 3 – katere vse skupine diplomantov in magistrrov so upoštevane

¹⁴ Razlika med diplomanti pod 3. točko v Tabeli 7 in številom brezposelnih iskalcev prve zaposlitve vključenih v zaposlitev.

¹⁵ izračun = (3. točka (število brezposelnih iskalcev prve zaposlitve vključenih v zaposlitev) iz Tabele 8/3. točka iz Tabele 7 (seštevek diplomantov poslovnih in upravnih ter družbenih ved)) * 100

V Srbiji so sicer prav tako že sprejeli bolonjsko reformo, tako da v tem pogledu bistvenih sprememb ni. Spremembe pa se pojavljajo pri vpisnih pogojih in šolninah in ravno ta dva dejavnika sta najpomembnejša za hipotezo.

Formalni pogoji za vpis v terciarno izobraževanje v Srbiji so nekoliko drugačni kot pri nas. Kandidat za vpis na študij prve stopnje opravlja sprejemni izpit ali izpit za preverjanje talentov in sposobnosti, v skladu s splošnim aktom samostojne visokošolske ustanove. Poleg tega se mu upošteva uspeh iz srednje šole.

Na podlagi teh kriterijev samostojna visokošolska ustanova naredi razmestitveno lestvico prijavljenih kandidatov. Ti pogoji bodo najboljše prikazani v nadaljevanju, na Primeru 1.

Primer 1: Vpis na Ekonomsko fakulteto Univerze v Beogradu

V 1. letnik študija prve stopnje na Ekonomski fakulteti v Beogradu se lahko vpišejo kandidati, ki imajo štiriletno srednješolsko izobrazbo in dosežejo zahtevan uspeh na sprejemnem izpitu. Vrsten red prijavljenih kandidatov za vpis na Fakulteto se določi na podlagi teh rezultatov:

- splošni uspeh v srednji šoli: to pomeni seštevek povprečnih ocen vseh predmetov v vseh štirih letnikih srednje šole, kar se pomnoži z 2. Glede na to se lahko doseže največ 40 točk. (*V Sloveniji se upoštevata zadnja 2 letnika in matura.*)

- Sprejemni izpit: sestavljen je iz dveh testov. Tu lahko kandidat pridobi največ 60 točk. (*Na ljubljanski Ekonomski fakulteti sprejemnih izpitov ni.*)

Še večja razlika kot pri vpisnih pogojih se pojavi pri **šolninah**. V Sloveniji ni dovoljeno zaračunavati šolnin rednim študentom. Vsi redni študenti, ki so na določeno visokošolsko ustanovo sprejeti, morajo imeti pravico le-to brezplačno obiskovati.

V Srbiji je situacija drugačna. Le za določeno število študentov se šolnina pokrije iz proračuna, ostali študenti morajo šolnino plačati sami.

Odločitev o številu študentov za vpis v 1. letnik študijskega programa, ki jim šolnino krijejo iz proračuna, za visokošolsko ustanovo, katere ustanovitelj je Republika Srbija, da vlada. Višino šolnine pa določa visokošolska ustanova na podlagi akta visokošolske ustanove in jo je dolžna določiti že pred razpisom za naslednje študijsko leto (povzeto po: Zakonu o visokom obrazovanju *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 12/76/2005/01).

Primer 2: Šolnina na Ekonomski fakulteti Univerze v Beogradu

V letu 2010/2011 se bo na Ekonomsko fakulteto v Beogradu vpisalo 1200 novih študentov, od tega se bo šolanje 570 študentov financiralo iz proračuna, 630 pa bo samofinancirajočih študentov. Torej 53 odstotkov študentov bo moralo samo pokriti šolnino, ki bo za 1. letnik v študijskem letu 2010/2011 znašala 100.000 dinarjev oz. 945 evrov. V to ceno so vključeni tudi učbeniki za celoten letnik.

Če primerjamo to s povprečno plačo v Srbiji vidimo, da je to za študente v Srbiji veliko breme. V letu 2008 je bila po podatkih *Privredne komore Srbije* povprečna neto plača 402,7 evra.

2.1.1.3 Zakaj naj strukturnega neskladja v Srbiji ne bi bilo?

Zaradi visokih šolnin in strogih vpisnih pogojev ne more biti toliko nepotrebne vpisa na fakultete. Vpisovali naj bi se samo zares motivirani študenti, ki imajo za cilj čim prej diplomirati in si čim prej poiskati zaposlitev. Fiktivni vpis zaradi statusa študenta, se jim ne izplača, saj jih ta status preveč stane.

Tudi študenti, ki so vpisani samo zaradi statusa, ki jim omogoča študentsko delo, namreč ustvarjajo strukturno neravnovesje.

Zaradi teh omejitev se odločajo za študij s področja, ki jih zares zanima in kjer so dobri, saj jim vpisni pogoji (sprejemni izpiti) ne dopuščajo drugega. Na tistih fakultetah, za katere imajo boljša znanja, se bodo namreč bolje uvrstili in bodo imeli večje možnosti za to, da bo njihovo šolanje financirano iz proračuna. Na fakultete, za katere nimajo dovolj znanja, se verjetno sploh ne bodo uspeli uvrstiti.

Ker so se odločili za študij, za katerega imajo potrebna znanja in sposobnosti in ker morajo plačevati, če ne pridejo v izbor za šolnino iz proračuna, so, kot že omenjeno, bolj motivirani, si prizadevajo za to, da študij opravijo dobro in v roku. Zato pridobijo na fakulteti več znanj in tako bolje zadovoljijo potrebe delodajalcev. Delodajalci namreč pričakujejo določena znanja, v Sloveniji pa jih iskalci zaposlitve očitno nimajo, zato je veliko diplomiranih brez zaposlitve, delodajalci pa ne dobijo potrebnega števila zaposlenih.

Šolnina¹⁶ skrbi tudi za enakomernejšo razporeditev študentov po fakultetah. To pomeni, da ni prevelik „naval“ na družboslovne fakultete. Kot smo videli na primeru Ekonomske fakultete v Beogradu, je določeno koliko študentov se bo lahko financiralo iz proračuna. Študentje imajo torej na tistih fakultetah, kjer ni tako velikega vpisa, več možnosti za to, da se uvrstijo na višje mesto na razvrstitveni lestvici in s tem financiranje iz proračuna, to pa jih avtomatično usmerja na manj zasedene fakultete.

Predpostavila sem torej zakaj naj strukturnega neskladja v Srbiji ne bi bilo. V spodnji tabeli je enako kot prej za Slovenijo tudi za Srbijo prikazano razmerje med prostimi delovnimi mesti ter zaposlitvami na teh prostih delovnih mestih. S tem imamo izračunano tudi realizacijo, da vidim, če so bile moje predpostavke pravilne.

¹⁶ Seveda imajo šolnine in selekcija že pred vpisom tudi slabe lastnosti. Veliko mladih zaradi slabega socialnega položaja sploh nima možnosti za študij in tako Srbija izgublja velik del potencialnih strokovnjakov. Prav tako se lahko zgodi, da se študenti odločajo za študij zgolj na podlagi tega, kje bodo imeli več možnosti za financiranje iz proračuna in se doseže ravno nasprotno – nižja motivacija. Vendar v tej točki sem poskušala opisati samo dobre strani in najti dejavnike, ki pripeljejo do morebitno boljšega stanja glede strukturnega neskladja v Srbiji.

Tabela 9: Prosta delovna mesta, zaposlitve in realizacija po dejavnostih v letu 2008 v Srbiji

Leto	Dejavnost ¹⁷	Prosta delovna mesta		Zaposlitve na prostih delovnih mestih		Realizacija (v %)	
		Skupaj	VI + VII + VIII	Skupaj	VI + VII + VIII	Skupaj	VI + VII + VIII
2008	I	22.426	8.937	21.513	8.082	95,93	90,43
	J	50.446	14.219	47.547	12.924	94,25	90,89
	K	17.196	8.010	16.198	7.347	94,20	91,72

Vir: NSZ – mesečni statistički bilteni.

Vidimo, da so potrebe delodajalcev po zaposlenih, zadovoljene v večji meri kakor v Sloveniji (glej Tabela 6).

Poleg tega, če pogledamo podatke *Unesco Institute for Statistics* za diplomante terciarnega izobraževanja družbenih znanosti, poslovnih in upravnih znanosti in prava, vidimo, da se tudi tu pojavi razlika med državama. V Sloveniji je bilo tako v letu 2007, kakor v letu 2008 50 odstotkov vseh diplomantov prav s teh področij. V Srbiji je bil v letu 2007 ta odstotek 32, v letu 2008 pa 39, kar pomeni, da so v primerjavi s Slovenijo diplomanti bolj enakomerno razporejeni po fakultetah.

Moja raziskava je dala spodbudne rezultate, saj je na vprašanje o tem zakaj so se vpisali na fakulteto, 33 odstotkov študentov v Sloveniji odgovorilo, da zaradi želje za več znanja. V Srbiji je bil ta odstotek 32. 67 odstotkov vprašanih v Sloveniji pa se je vpisalo zaradi večje zaposljivosti kasneje. V Srbiji je bilo takih 68 odstotkov. Noben od vprašanih pa se ni vpisal zaradi beneficij (študentska prehrana, študentski dom, ...), ki jih ponuja študij in zaradi statusa študenta.

2.1.2 Hipoteza 2: Preveč razširjeno študentsko delo v Sloveniji vpliva na večanje brezposelnosti mladih diplomantov

Študentsko delo že dolgo ne predstavlja več samo občasnega dodatnega zaslužka študentov, kot je bilo to nekoč, ampak je preseglo svoj prvotni namen.

Kot pravi dr. Bogomir Kovač je bilo študentsko delo pred desetletji namenjeno občasnemu izboljšanju življenjskega standarda študentov, služilo je prvemu nabiranju delovnih izkušenj in kompetenc. » (...) danes je to najhitreje rastoč segment slovenskega trga dela, ki obsega 3,7¹⁸ odstotka med vsemi delovno aktivnimi, zajema tretjino delovno aktivnih med 15. in 24. letom, na leto izdajo prek milijon napotnic, bruto vrednost izplačil študentom in dijakom pa presega 340 mio evrov (2008). To pomeni, da študentsko in dijaško delo postaja normalna in

¹⁷ I = finančno posredovanje, J = poslovanje z nepremičninami, najemom in poslovne aktivnosti, K = dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti

¹⁸ Leta 2009 je v povprečju delalo preko študentskih servisov 38.000 oseb (kar predstavlja 3,87% vsega delovno aktivnega prebivalstva po Anketi o delovni sili; leta 2009 je bilo 981.000 delovno aktivnega prebivalstva). (SURS)

najbolj razširjena oblika fleksibilnega zaposlovanja mladih. Študentsko delo skupaj z začasnim delom za določen čas pomeni petino vseh zaposlitev.« (Kovač, 2010)

Trbanc in Ignjatović (2009) ugotavljata, da je povprečno trajanje študentskega dela v obdobju 2005 do 2008, za skupino študentov starih od 15 do 24 let okrog 9 mesecev, za skupino študentov starih od 25 do 29 let pa še več, okrog 10 mesecev, kar močno presega določila začasnega in občasnega dela.

To pa je problem, saj preobsežno študentsko delo škodi tako študentu samemu, kakor tudi ostalim. Študij se zaradi tega podaljšuje in prihod na trg dela je vse poznejši. Prav tako je preveč fiktivnega vpisa (torej vpisa samo zaradi statusa, katerega študentje potrebujejo za opravljanje študentskega dela). Kovač opozarja na absurd takega načina vpisa: »V Sloveniji je slaba tretjina vpisov namenjena predvsem ugodnemu študentskemu statusu. Študentje se vpisujejo, da bi delali, in ne nasprotno, da bi s študijem pridobili kompetence za normalen vstop na trg dela. Krog je tako sklenjen in dejansko postavljen na glavo.« (Kovač, 2010)

Poleg tega, da študent s preobsežnim študentskim delom škodi samemu sebi, škodi tudi svojim »starejšim« kolegom, ki so že diplomirali in iščejo prvo zaposlitev. In to še dodatno pogloblja že brez tega obstoječ problem brezposelnosti mladih diplomantov. Študentsko delo iskalcem prve zaposlitve predstavlja nelojalno konkurenco, saj so zaradi nižjih prispevkov za delodajalce veliko bolj ugodni. Miroljub Ignjatović in Martina Trbanc v svoji študiji *Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivnih, fleksibilni in prilagodljivi* (2009) opozarjata na ta problem: »Ugotovimo lahko, da skupina od 25. do 29. leta podaljšuje študentski status zato, da bi podaljšali tudi možnost zaposlovanja v posebno strukturiranem segmentu slovenskega trga delovne sile (kjer veljajo posebna pravila in pogoji ter delujejo specializirane institucije). Temu v prid govori tudi podatek, da ta skupina s študentskim delom nastopa že v poklicnih skupinah, kjer lahko izrabi strokovno znanje, pridobljeno s študijem.«

2.1.2.1 Koliko delajo slovenski študenti?

Raziskava Evroštudent 2007 potrjuje vse te probleme. Če pogledamo povprečno starost študentov v 1. letniku, vidimo, da je bila le-ta v letu 2007 23,3 let. Seveda je treba upoštevati tudi to, da so v raziskavi sodelovali tudi izredni študentje, ki se za vpis odločajo kasneje, verjetno zaradi delovnih obveznosti. Vendar je vseeno samo 14,1 odstotka 18- in 19-letnih študentov v celotni populaciji, ki je vpisana v 1. letnik. To pa je zelo malo, glede na to, da so ti (če gledamo na normalen potek študija, študij v roku) glavna skupina za vpis v 1. letnik. Torej nekaj poznega vpisa je zaradi izrednih študentov, nekaj ga je zaradi neuspešnega predhodnega študija, ostalo pa bi si morda lahko razlagali za fiktivne vpise.

Raziskava je pokazala še, da je v letu 2007 kar 65 odstotkov vseh študentov v času študija opravljal plačano delo. Če pogledamo študente družbenih in poslovnih ved ter prava, vidimo da so po deležu študentov, ki delajo, med vsemi študenti z vseh področij s 66 odstotki na 2. mestu, če pa posebej pogledamo bolonjske študente, so na s 65 odstotki na prav tako visokem

3. mestu. Ti podatki potrjujejo, da je problem študentskega dela posebno pomemben prav za to področje.

Če bolj podrobno pogledamo teden povprečnega študenta, vidimo, da je na predavanjih oziroma vajah preživel 18 ur, za individualni študij porabil 17 ur, torej samo za študij skupno je potreboval 35 ur. Poleg tega je povprečen študent na teden naredil 17 ur plačanega dela, kar skupaj znaša 52 delovnih ur na teden.

Po raziskavah Evroštudent (2007) povečevanje obsega delovnih obremenitev vpliva predvsem na čas, ki ga študenti namenijo individualnemu študiju. Na študij nasploh pa vpliva še, ko delovne obremenitve presežejo 15 ur na teden. Problem pa je v tem, da večina dela več kot 15 ur na teden, kar negativno vpliva na njihovo primarno obveznost - študij (V povprečju so v letu 2009 po podatkih SURS-a tisti, ki so delali preko študentske napotnice, opravili dobrih 24 ur na teden).

Bolj natančna razporeditev tedenskih obremenitev za študente družbenih in poslovnih ved ter prava kaže na to, da ti študenti namenjajo manj časa študiju kot študentje ostalih področij in več časa plačanemu delu, in sicer 16 ur za obveznosti na fakulteti in 16 ur za individualen študij, vendar zato za plačano delo porabijo bistveno več časa, in sicer 21 ur na teden. Pred njimi so samo študenti s področja storitev. Pri bolonjskih študentih družbenih in poslovnih ved ter prava je to odstopanje od povprečja še večje.

Vendar glede na odgovore se zdi študentom tak delovni čas (52 ur) v redu, saj je za večino (51 odstotkov) sprejemljiva obremenitev 53 ur tedensko. Nezadovoljni so tisti, ki imajo 58 ur tedensko obremenitve, pri bolonjskih študentih se ta meja krepko dvigne, in sicer na 70 ur tedensko.

Preden se lotimo praktične rešitve za ta problem, je najprej nujno, da študenti začnejo razumeti, kaj so njihove prioritete in da ni v redu, da so preobremenjeni z delom in da časa, ki bi ga bilo potrebno posvetiti študiju, posvetijo plačanemu delu. Profesor Malačič meni: »Moje izkušnje govorijo, da je študij resno delo in ne pušča veliko prostega časa, ki bi ga lahko študenti namenili tržnemu delu.«

2.1.2.2 Koliko delajo srbski študenti?

Srbija študentskega dela, v obliki kot ga ima Slovenija, ne pozna. Študenti prav tako delajo ob študiju, vendar v manjšem obsegu. V Zakonu o delu Republike Srbije (*Zakon o radu RS*) člen 198 obravnava študentsko delo določa da lahko delodajalec za opravljanje del sklene pogodbo z osebo, ki je članica mladinske oziroma študentske zadruga in ki ni starejša od 30 let.

Delodajalec je omejen zgolj na takšna dela, ki ne trajajo dlje od 120 delovnih dni, študent te omejitve nima. Lahko dela tudi pri več delodajalcih. Ta pogodba se nanaša za takšno vrsto del, za katere delodajalec nima trajnega interesa, da zasnuje delovni odnos z delavcem, ker se

ta dela pojavljajo samo občasno, ali zaradi »sezonskosti« ali zaradi povečanega obsega poslovanja ipd.

Tudi študentski servis ni izključno za posredovanje del študentom, temveč so vanj lahko včlanjene tudi brezposelne osebe, ki ne študirajo, pod pogojem, da niso starejše od 30 let. Torej študenti niso tako privilegirani kot v Sloveniji, poleg tega pa se s tem pomaga do zaposlitve tudi osebam, ki so že končale s šolanjem, vendar ne morejo dobiti prave zaposlitve.

Razlika v primerjavi s Slovenijo je tudi v tem, da mora srbski študent plačati davek na dohodek v višini 9,6 odstotka od zaslužka. Seveda imajo tudi v Srbiji študenti nekoliko boljši položaj od drugih, saj so to edini prispevki, ki jih plačujejo. Tudi za delodajalca so študentje »cenejši« zaradi nižjih davkov.

Točnih podatkov o študentih, ki ob študiju delajo, v Srbiji nimajo. Prav tako Srbija ni vključena v raziskavo Evrostudent, zato je primerjavo med tema dvema državama zelo težko narediti. Za približne podatke, ki bi mi omogočili kar se da natančno predstaviti o razlikah med Slovenijo in Srbijo, sem se obrnila na študentske servise. Nekaj podatkov pa sem zbrala tudi v samostojni raziskavi.

Po podatkih največjega in najbolj razširjenega študentskega servisa v Srbiji *Omladinska Zadruga Bulevar* je največje število, in sicer okrog 60 odstotkov, pri njih prijavljenih študentov prav iz ekonomske stroke (torej ekonomske in njej sorodne fakultete).

Na ta servis se letno prijavi okrog 9.000 članov, od katerih je približno 70 odstotkov študentov, torej vse skupaj okrog 6.000 študentov.

V Srbiji je organiziranih okrog 700 zadrug, preko katerih se zaposluje približno 100.000 mladih oseb (študentov in mladih brezposelnih), kar znaša 3,5 odstotka vseh zaposlenih po Anketi o delovni sili za april 2008. V primerjavi s Slovenijo (3,7 odstotka v letu 2008) je to že nižji odstotek, vendar če upoštevamo, da so v to število vštete tudi brezposelne osebe v Srbiji, ki niso študenti in če bi za tipičnega predstavnika vzeli največji študentski servis, kjer je 70 odstotkov vseh članov študentov, bi dobili še nižji odstotek in s tem še večjo razliko s Slovenijo, in sicer 2,5 odstotka.

V *Prilogi 1: Rezultati moje raziskave* so tudi rezultati moje raziskave o tem koliko študentov dela, obseg njihovega dela in vzroki za delo v Sloveniji in v Srbiji. Razlike so očitne.

2.1.3 Hipoteza 3: V Sloveniji za mlade predstavlja problem podaljševanje delovne dobe starejših

Zaradi staranja prebivalstva, prezgodnjega upokojevanja, nizke stopnje zaposlenosti starejših in poznega vključevanja mladih v pokojninsko zavarovanje bo v Sloveniji potrebna pokojninska reforma, ki bo starejše ohranjala dalj časa na trgu dela.

Po Predlogu o pokojninski reformi bi bila mogoča dva načina upokojitve, in sicer starostna in predčasna. Starostna upokojitev bi bila možna pri 63 letih za ženske in pri 65 letih za moške, če je oseba dopolnila najmanj 15 let zavarovalne dobe. Predčasna upokojitev pa pride v

poštev za osebe stare 60 let, ki so dopolnile najmanj 38 let pokojninske dobe – ženske oziroma najmanj 40 let pokojninske dobe – moški.

Tudi v Srbiji so se odločili za podaljševanje delovne dobe, in sicer bo po novem zakonu, ki bo stopil v veljavo aprila 2011, starostna upokojitev možna pri 60. letih za ženske oziroma pri 65. letih za moške in pri najmanj 15 letih zavarovalne dobe. Kakor pri nas je tudi v Srbiji možna predčasna upokojitev za ženske, ki imajo najmanj 38 let pokojninske dobe in moške, ki imajo najmanj 40 let pokojninske dobe in 58 let.

2.1.3.1 Ali starejši zaposleni za mlade res predstavljajo nevarnost?

Bistvenih razlik med državama torej ni. Obe sta se odločili za podaljševanje delovne dobe, kar jih bo približalo povprečju EU. Ta sprememba bi bila pozitivna tudi za mlade, saj bi v nasprotnem primeru z leti morali plačevati še več prispevkov v pokojninsko blagajno. Kljub temu pa se pojavljajo dvomi povezani z brezposelnostjo mladih. Ker naj bi starejši ostajali dalj časa na trgu dela, bodo s tem »odvzemali« delovna mesta mladim iskalcem zaposlitve.

Tako v Sloveniji kakor tudi v Srbiji je tako razmišljanje predvsem posledica tranzicije, saj so presežek delavcev, ko so podjetja propadala oziroma se prestrukturirala, reševali z mladimi upokojenci.

Primerjavo tako med državama, kakor tudi znotraj posameznih držav (ali je več brezposelnih mladih pred uvedbo ali po uvedbi reforme je težko narediti, saj še nismo videli rezultatov, poleg tega na brezposelnost mladih vpliva še veliko drugih dejavnikov), zato lahko zgolj domnevamo.

Dejstvo pa je, da starejši zaposleni niso direktni konkurenti mladim iskalcem zaposlitve. Človeški kapital (izkušnje, poznavanje podjetja – specifična znanja, zvestoba ...), ki ga posedujejo starejši zaposleni se namreč povsem razlikuje od človeškega kapitala (nova znanja, nova energija, večja fleksibilnost t...), ki ga posedujejo mlajši. V »ekonomskem jeziku« bi torej lahko zaključili, kakor pravi tudi profesor Malačič (2006), da mlajši in starejši zaposleni niso substituti, temveč komplementarni viri.

Rešitev za brezposelnost mladih je kvečjemu in zgolj v pospeševanju odpiranja novih delovnih mest za mlade. Produktivnost človeka se z leti spreminja – lahko bi jo primerjali z narobe obrnjeno črko U¹⁹, kakor razlaga Žnidaršič (2010), kar pomeni, da je v prvih letih po vstopu na trg dela produktivnost nižja, potem narašča do maksimuma, nato pa spet začne padati. Plača pa se ne spreminja v tako velikem obsegu, kar pomeni, da so v prvih in zadnjih letih dela zaposleni preplačani, v srednjih letih pa »podplačani«, kar pomeni, da si takrat delodajalci povrnejo vse kar izgubijo v obdobjih nižje produktivnosti. Prav tako je problem v senioritetnem dodatku, ki še dodatno draži delo starejših zaposlenih (Malačič, 2006).

¹⁹ Potrebno je poudariti da to ne velja za vse sposobnosti zaposlenega, nekatere se z leti celo še povečajo (delovne izkušnje, lojalnost podjetju,...) in to je konkurenčna prednost starejših, zaradi tega jih v podjetju potrebujejo.

Če bi plače nekoliko bolj uskladili s produktivnostjo in znižali oziroma ukinili senioritetni dodatek, bi s tem prihrankom lahko starejše obdržali dalj časa v podjetju (dokler jim to zdravje omogoča) in odpirali nova delovna mesta za mlade. Starejši bi delo, za katero nimajo več moči in potrebnih novih znanj prepustili mlajšim, s svojimi izkušnjami in specifičnimi znanji pa bi uvajali nove mlajše zaposlene in tu bi se pokazala komplementarnost.

2.2 Diskusija rezultatov in priporočila

Zelo težko je najti rešitev za brezposelnost mladih diplomiranih ekonomistov, saj veliko različnih dejavnikov vpliva na nastanek oziroma poglobljanje tega problema. Zato je skoraj nemogoče poiskati neko celostno rešitev, ki bo problem povsem odstranila, hkrati pa imela še socialno komponento, torej pomoč za socialno šibke, da bodo imeli vsi enake možnosti za izobrazbo in napredek.

Za izboljšanje stanja je potrebno združiti prednosti oblik pomoči študentom in oblik selekcije (kot so na primer šolnine in vpisni pogoji) ter v čim večji meri odstraniti negativne posledice le-teh.

Kako bi lahko torej oblikovali proces izobraževanja, da bi vseboval vse zgoraj naštetih prednosti? Vse posamezne rešitve, ki jih sicer že poznamo, a jim posvečamo premalo pozornosti, je potrebno združiti in s tem oblikovati neko celostno rešitev.

Uvajanje šolnin je kljub svojim negativnim učinkom danes že skoraj nujno potrebno. Nekako je namreč potrebno preoblikovati vrednote mladih. Mladi se morajo zavedati, da je možnost študija privilegij. Poleg težjih vpisnih pogojev in višjega kriterija kasneje med študijem, bi za takšno vzdušje v družbi skrbele tudi šolnine. A drugače kot je to urejeno v Srbiji. Tam so šolnine enake za vse študente, ne glede na njihovo finančno stanje. Torej potrebne bi bile neke olajšave za socialno šibke, da bi si tudi ti to lahko privoščili.

Šolanje bi bilo brezplačno samo za nekatere. Torej poleg socialno ogroženih še izjemno uspešni študenti. Večina študentov bi namreč šolnine (ki bi bile različno visoke glede na uspeh pri študiju) pokrivali iz štipendij (ki bi bile prav tako različno visoke glede na uspeh). Kako točno bi to dosegli?

Trg dela bi združili z izobraževanjem in povezali s šolninami, in sicer bi bila najboljša pot za to s kadrovske štipendijami. Več poudarka bi morali dati na kadrovske štipendije.

Rešitev bi bila, da bi kadrovske štipendije učenci lahko pridobivali že na koncu osnovne šole, kar bi povzročilo večje vpise na različne srednje šole, saj imamo v Sloveniji problem vse večjega vpisa na gimnazije, kar posledično vodi tudi do vse večjega vpisa na fakultete. Primanjkuje pa kadrov za razne poklice, za katere se usposablja na poklicnih srednjih šolah.

Če pa se vrnem spet k fakultetam, ki so predmet preučevanja tega dela, je najpomembneje, da imajo dijaki že v času srednješolskega izobraževanja možnost za pridobitev kadrovske štipendije za različne fakultete. Če vzamemo konkretno ekonomske fakultete, bi lahko dijaki, ki obiskujejo gimnazije in razne ekonomske in poslovne srednje šole, sodelovali na

tekmovanjih za pridobitev kadrovskih štipendij podjetij, ki zaposlujejo diplomante ekonomskih fakultet in imajo sklenjene pogodbe s fakultetami.

Študenti bi opravljali malo delo – ki je že samo z vidika časovne omejitve²⁰ boljše od študentskega dela – v podjetju, kjer imajo štipendijo. To bi bila njihova obvezna praksa. Torej študenti bi se že v času študija srečali s trgom dela in bi s tem pridobili tudi delovne izkušnje za njihovo konkretno področje študija. Danes namreč veliko študentov dela nekaj, kar ni povezano z njihovim študijem (*glej Prilogo 1: Rezultati moje raziskave*).

Bolj uspešna podjetja bi podeljevala višje štipendije, zato bi bila konkurenca med študenti za pridobitev teh štipendij večja. Najvišje štipendije bi na koncu pridobili študenti, ki so se na tekmovanjih za štipendije najbolj izkazali. Šolnine bi se zniževale glede na študijski uspeh. S štipendijami pa bi te šolnine krili. Poleg tega bi podjetja zelo uspešnim študentom obvezno prakso lahko plačevala. Tako bi bili študenti še dodatno motivirani za čim boljši uspeh tekom študija, saj bi večji del štipendije po odplačani nižji šolnini ostal njim.

Pojavi pa se vprašanje zakaj bi bili delodajalci pripravljeni podeljevati toliko kadrovskih štipendij, že pred vpisom na fakultete, kar je za njih veliko večji strošek, kot če podelijo štipendijo v zadnjih letnikih študija. Pripravljeni bi bili na to predvsem zaradi tega, ker bi tako vlagali v človeški kapital. Tako bi študenta že na začetku šolanja lahko usmerili v taka področja, za katera potrebujejo strokovnjake in bi dobili takega zaposlenega, kot ga potrebujejo.

Zaradi tega bi bili delodajalci bolj zainteresirani za to, da študenta zaposlijo za nedoločen ali pa vsaj daljši čas, saj ne bi potrebovali več preizkusne dobe, ker bi jih imeli že skozi celotno obdobje izobraževanja in bi sami opazovali in usmerjali njihov napredek. Poleg tega bi bilo delodajalcem v interesu, da jih obdržijo čim dlje, da se jim povrne investicija, ki so jo vložili v te študente.

Tudi študenti bi imeli neko obvezo ostati v podjetju dalj časa, prav tako zaradi tega, da podjetju povrnejo investicijo, poleg tega pa bi študenti v času šolanja pridobili že toliko specifičnega znanja, da bi bili za to podjetje veliko bolj usposobljeni, kot za katero drugo.

Če bi katero drugo podjetje hotelo kakšnega zelo uspešnega študenta, ki pa prejema štipendijo od drugega podjetja, bi ga le to lahko »odkupilo« po dogovoru s študentom in podjetjem.

Veliko podjetij si želi fleksibilne sodelavce, ki se znajdejo tako v domačem kakor tudi v tujem okolju. Zato se dandanes pripravljenost na študentsko mednarodno izmenjavo pri delodajalcih zelo ceni. Da bi bile te študentske izmenjave še bolj koristne in bi se študenti več naučili, bi podjetja organizirala mednarodne izmenjave v njihove tuje podružnice ali z njihovimi tujimi partnerji v sodelovanju z različnimi projekti izmenjav, ki jih poznamo danes (Erasmus, Ceepus, Basileus, ...).

²⁰ Predvideno je, da bodo študenti lahko delali največ do 14 ur na teden oziroma do 720 ur na leto.

Taka rešitev bi poskrbela za to, da bi že časa šolanja združili splošno in posebno usposabljanje zaposlenega. V času šolanja na fakulteti študent že pridobiva neka splošna znanja, ki mu pridejo prav za delo v kateremkoli podjetju, poleg tega pa bi lahko tako spoznaval tudi konkretno podjetje, stranke, partnerje, tuje podružnice.

Usposabljanje na delovnem mestu je namreč za podjetja večinoma še pomembnejša oblika investicije v človeški kapital kot splošno izobraževanje. Zakaj torej tega ne bi združili s splošnim izobraževanjem že na začetku?

Torej če bolj podrobno pogledamo lastnosti pridobivanja posebnega znanja z usposabljanjem na delovnem mestu, vidimo, da del stroškov za to krijejo delodajalci, in sicer bi bile to v našem primeru štipendije in morda tudi plača za opravljeno prakso v podjetju (odvisno od uspešnosti študenta), del stroškov pa krije študent/zaposlen, to bi bilo v našem primeru študentovo delo, ki bi bilo zaradi investiranja delodajalca v določenega študenta, za delodajalca v smislu plače, veliko cenejše ali celo brezplačno.

Poleg tega se investicije v pridobivanje posebnega znanja, tako z vidika zaposlenega kakor tudi z vidika delodajalca, najbolj obrestujejo pri mladih zaposlenih, ki bodo na trgu ostali dolgo časa. Torej za študente je ta rešitev idealna.

Očitki na to rešitev bi bili verjetno prevelika obveza z obeh strani, saj je potem zaposleni tako rečeno vezan za določeno podjetje, saj se tako podjetju kakor zaposlenemu ne izplača odhod zaposlenega iz podjetja. In da je manjša fluktuacija v podjetjih celo zaželena, saj se nekoliko obnovi kader. Vendar če je gospodarstvo stabilno, je fluktuacija za podjetje le strošek, saj mora nove zaposlene ponovno usposablјati. Zato je dobro imeti iste zaposlene, če so le-ti za podjetje najboljši. Prav zaradi tega mora biti za podjetje cilj pridobiti sposobne kadre, ki bodo v podjetju ostali.

Sklep

Problem brezposelnosti mladih diplomantov bo po vsej verjetnosti, kljub vsem trudom, v neki meri prisoten tudi v prihodnje. Truditi pa se je potrebno, da ga zmanjšamo na najnižjo možno stopnjo. Država sicer že veliko dela na tem področju, vendar pa je v reševanje problema potrebno vložiti še mnogo več truda, saj brezposelnost, še posebno brezposelnost mladih, v veliki meri vpliva na celotno družbo.

S svojo diplomsko nalogo sem poskušala poudariti vzroke, ki povzročajo brezposelnost mladih diplomiranih ekonomistov, da bi lažje videli, kje je potrebno začeti ukrepati, da bi ta nezaželeni pojav zmanjšali.

Samo plačevanje šolnin poleg svojih pozitivnih učinkov, kot je selekcija, motivacija, alokacija (proti strukturnemu neskladju) povzroča še vrsto negativnih, kot je izguba potencialnih strokovnjakov, katerim materialni status ne dopušča plačevanja šolnin. Zato je potrebno najti nekaj, kar bo obdržalo pozitivne učinke šolnin, a hkrati izločilo negativne.

Tako je tudi s študentskim delom, in sicer je potrebno najti takšno rešitev, ki bo obdržala pozitiven vpliv študentskega dela na študente, kot so izkušnje, delovne navade, spoznavanje delodajalcev, sodelavcev, trga dela in podobno, hkrati pa odstraniti negativen vpliv, ki ga ima na študij, kot je na primer zmanjšana učinkovitost študija, podaljševanje študija, fiktivni vpisi.

Vse te izkušnje in pridobljena izobrazba pa so zaman, če ne ustrezajo potrebam, ki jih imajo delodajalci. Zato je potrebno izobraževalni proces čim bolj povezati s prakso, z dejanskimi podjetji in delodajalci.

Najprej se je treba usmeriti v zmanjševanje strukturnega neskladja, ki je za mlade diplomirane ekonomiste vsekakor eden od največjih problemov. Prav tako so potrebne korenite spremembe na področju študentskega dela. Vlada je že krenila v pravo smer s predlogom o malem delu, ki je vsekakor za študente kakor tudi za brezposelne osebe mnogo bolj pravično.

Predlog za izboljšanje stanja, ki sem ga podala, temelji predvsem na ureditvi vseh prej omenjenih kategorij. Torej s pomočjo študentskega dela, šolnin in zlasti kadrovske štípendij vzpostaviti ravnovesje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Poleg tega pa poskrbeti za to, da bo izobraževalni proces študentom in delodajalcem ponudil ustrezna znanja.

Ta predlog vsekakor potrebuje še veliko izboljšav in dodatnih sprememb na vseh področjih, od šolstva do socialnih ukrepov pa celo do sprememb v miselnosti študentov in delodajalcev. Zato je lahko zgolj ena izmed potencialnih smernic za nujno večje povezovanje izobraževalnega procesa s prakso, ki pogojuje usklajenost med iskalci zaposlitve in delodajalci, kar nazadnje pripelje do vzajemnega zadovoljstva in zdrave družbe.

Literatura in viri

1. Arandarenko, M. (2002). Serbia. Pfaller, A., Kausch, I. (ur.), *Employment and Labour-Market-Policy in South Eastern Europe* (str. 159-177). Belgrade: Friedrich Ebert Stiftung.
2. Begović, B. (2004). Gary S. Becker-ekonomski imperijalista. Pelević, B. (ur.), *Ekonomisti nobelovci: 1990-2003* (str. 75-100). Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta.
3. Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu – Školarina. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://upis.ekof.bg.ac.rs/upis.php?regid=skolarina>
4. Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu – Uslovi za upis. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://upis.ekof.bg.ac.rs/upis.php?regid=uslovi-upisa>
5. EUROSTAT – Unemployment rate. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsiem110&plugin=1>
6. EUROSTAT – Unemployment rate, by age group. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsec460&language=en>
7. Južnik Rotar, L. (2008). Vključevanje mladih brezposelnih oseb v aktivne politike zaposlovanja. *Naše gospodarstvo*, 54(1/2), 112-119.
8. Klužer, F. (2009). Mladi in trg dela. *IB revija: za strokovna in metodološka vprašanja*, 43(2), 41-50.
9. Kovač, B. (Marec 2010). Malo delo? *Mladina*. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.mladina.si/tednik/201003/malo_delo_
10. Lazear, E. (1998) *Personnel Economics for Managers*. New York: John Wiley.
11. Malačič, J. (2006). Mladi in starejši v pasteh sprememb na trgu dela. *IB revija: za strokovna in metodološka vprašanja*, 40(4), 83-85.
12. Malačič, J. (2009, 7. december). Študentsko delo preveč privilegirano. *Finance*, str. 4.
13. Malačič, J. (2010). Tuji delavci na trgu dela v Sloveniji v dobrih in slabih časih. *HRM*, 8(33), 6-11.
14. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. (2007). *Evrostudent SI 2007*. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.avantis.si/eurostudent/rezultati-2007/media/evrostudent.si.2007.pdf>
15. Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ). (2009). *Izveštaj o radu Nacionalne službe za zapošljavanje za 2009. godinu*. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/godisnjak/god2009pog05.pdf>
16. NSZ. (b.l.). *Mesečni statistički bilteni*. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.nsz.gov.rs/page/about/sr/statistika/publikacije.html>
17. Omladinska zadruga Bulevar. (2010). *Informacije o delu študentov*. (interno gradivo). Beograd: Omladinska zadruga Bulevar.

18. Privredna komora Srbije (PKS) – Privreda u Srbiji. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.pks.rs/PrivredauSrbiji/tabid/1788/language/sr-Latn-CS/Default.aspx>
19. Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje – Starosna penzija. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.pio.rs/sr/lt/penzije/starosna/>
20. Republički zavod za statistiku RS (RZS Srbije) – Anketa o radnoj snazi – Stopa nezaposlenosti. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/drugastrana.php?Sifra=0018&izbor=odel&tab=152>
21. Rončević, B. (2002). Slovenia. Pfaller, A., Kausch, I. (ur.), Employment and Labour-Market-Policy in South Eastern Europe (str. 178-201). Belgrade: Friedrich Ebert Stiftung.
22. SURS – Diplomanti terciarnega izobraževanja. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
23. Trbanc, M., Ignjatović, M. (2009). Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. Boljka, U., Rakar, T. (ur.), Med otroštvom in odraslostjo. (str. 39-56). Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
24. Unesco Institute for Statistics – Diplomants of tertiary education.
25. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu <http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/tableView.aspx>
26. Urad Vlade RS za komuniciranje. (2007). Slovenija v Evropski uniji. Ljubljana: Urad Vlade RS za komuniciranje.
27. Vlada Republike Slovenije – Modernizacija veljavnega pokojninskega sistema. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/izhod_iz_krize/strukturni_ukrepi/reforma_pokojninskega_sistema/
28. Zakon o visokom obrazovanju. Službeni glasnik Republike Srbije br. 12/76/2005/01
29. ZRSZ. (b.l.) Letna poročila. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/publicistika/letna_porocila
30. ZRSZ. (b.l.) Mesečne informacije. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/publicistika/mesecne_informacije
31. ZRSZ – Prijavljena prosta delovna mesta in število brezposelnih vključenih v zaposlitev. (interno gradivo). Ljubljana: ZRSZ.
32. ZRSZ – Prijavljena prosta delovna mesta in zaposlitve po dejavnostih. (interno gradivo). Ljubljana: ZRSZ.
33. ZRSZ – Trg dela v številkah. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah
34. Žnidaršič, J., & Dimovski, V. (2010). Reluctance Towards Older Workers In Slovenia. *International Business & Economics Research Journal*, 9(2), 83-100.

Priloge

Kazalo prilog

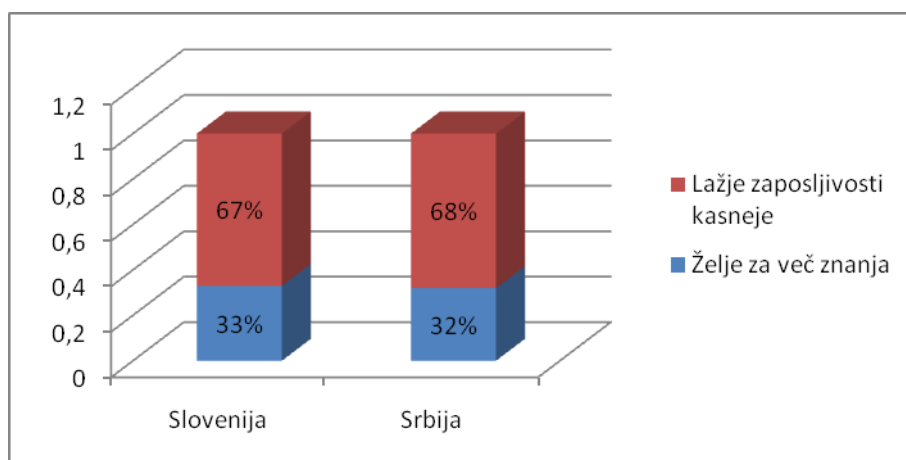
PRILOGA 1: REZULTATI MOJE RAZISKAVE _____	1
PRILOGA 2: BREZPOSELNOST V SLOVENIJI, SRBIJI IN EU27 _____	11
PRILOGA 3: SEZNAM DIPLOMANTOV IN MAGISTROV EKONOMSKIH, POSLOVNIH IN UPRAVNIH VED _____	12
PRILOGA 4: DELEŽ PROSTIH DELOVNIH MEST ZA DOLOČEN ČAS _____	13

Priloga 1: Rezultati moje raziskave

Raziskavo sem opravila na Ekonomski fakulteti Univerze v Beogradu in na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani. Cilj raziskave je bil ugotoviti še mnenje študentov o stanju v obeh državah, kar iz statističnih podatkov ni bilo mogoče. Uporabila sem enako veliko vzorec za študente v Beogradu kakor za študente v Ljubljani, in sicer je anketo izpolnilo po sto študentov na vsaki fakulteti. Odgovori so pokazali precej razlik med državama. Največ prav pri opravljanju študentskega dela. V spodnjih tabelah in grafih so podana števila in odstotki študentov, ki so odgovarjali na posamezna vprašanja.

1. Po srednji šoli sem nadaljeval/a s šolanjem predvsem zaradi:

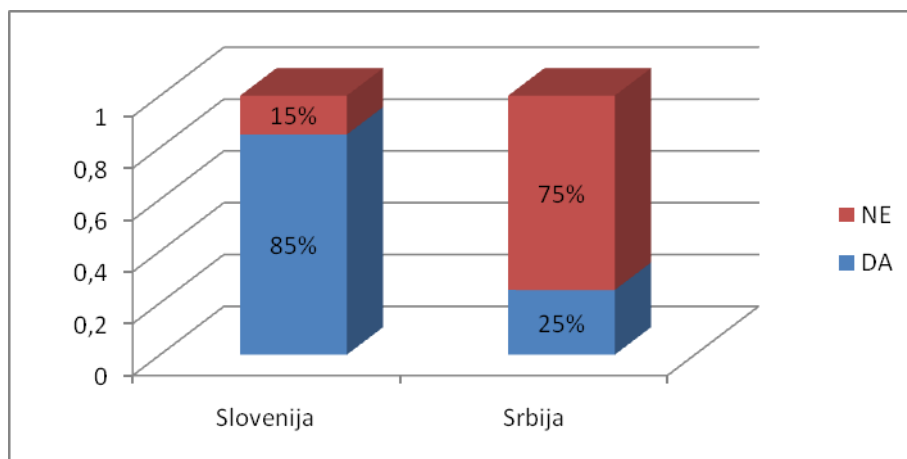
	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Želje za več znanja	33	32
Večje/lažje zaposljivosti kasneje	67	68
Beneficij, ki jih ponuja študij (status študenta, študentski boni, študentski dom, ...)	0	0
Možnosti študentskega dela	0	0

Glede na te odgovore lahko rečemo, da anketirani študenti razmišljajo dolgoročno in racionalno, saj se nihče od njih ni vpisal zaradi beneficij, ki jih ponuja študij oziroma zaradi možnosti študentskega dela. Še vedno pa se pojavlja strukturno neskladje.

2. Ali delate ob študiju?

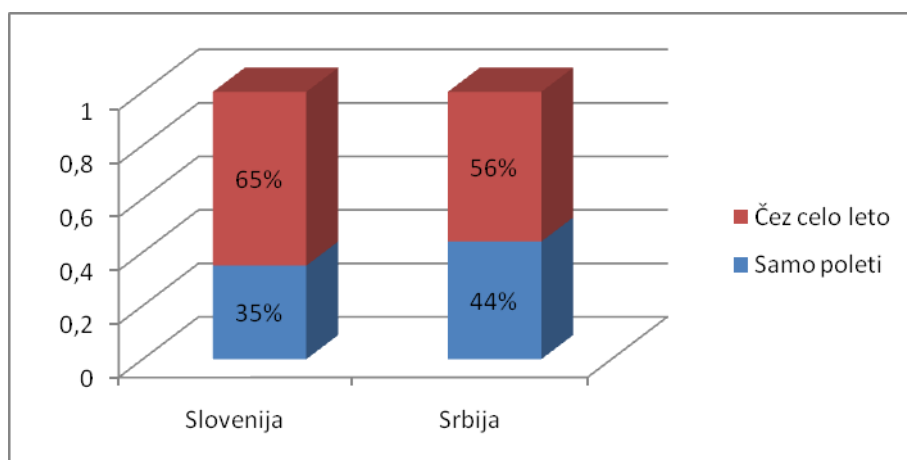
	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
DA	85	25
NE	15	75

Razlika med Srbijo in Slovenijo je ogromna. V Sloveniji le redko kateri študent ne dela, medtem ko je v Srbiji situacija ravno obratna.

3. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, koliko delate?

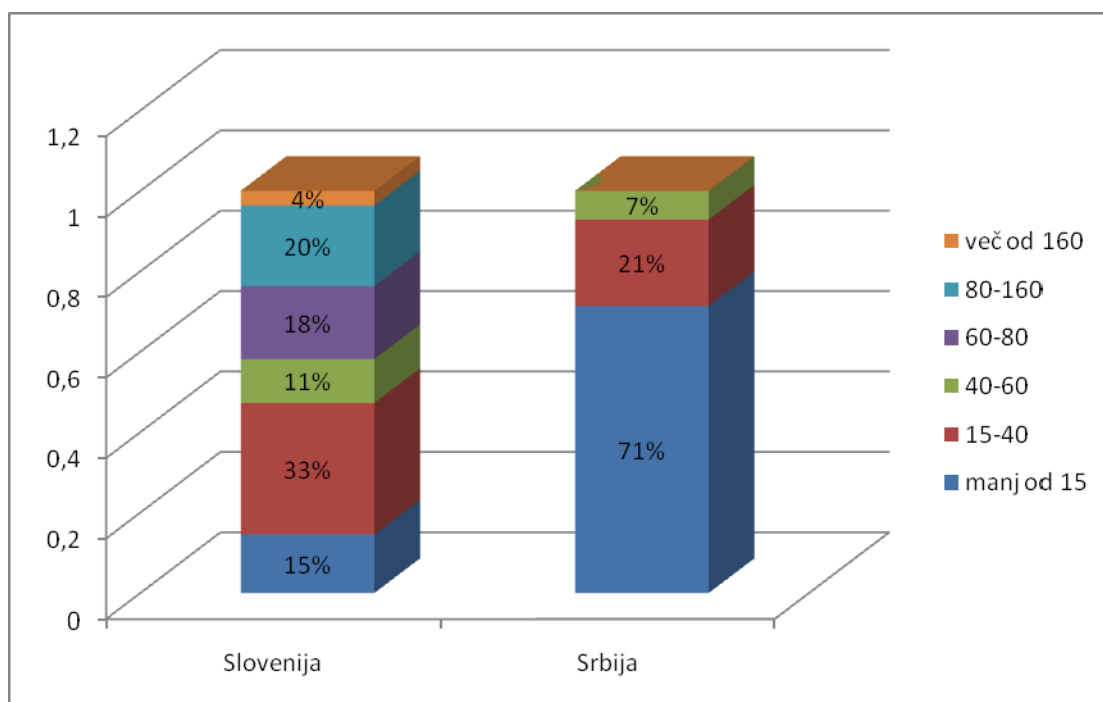
	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Samo poleti	30	11
Čez celo leto	55	14

V obeh državah več tistih, ki dela, delajo čez celo leto. Nekateri izmed njih pa tudi samo poleti.

4. Če delate čez celo leto, koliko ur v povprečju naredite na mesec?

	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
manj od 15	8	10
15-40	18	3
40-60	6	1
60-80	10	0
80-160	11	0
več od 160	2	0

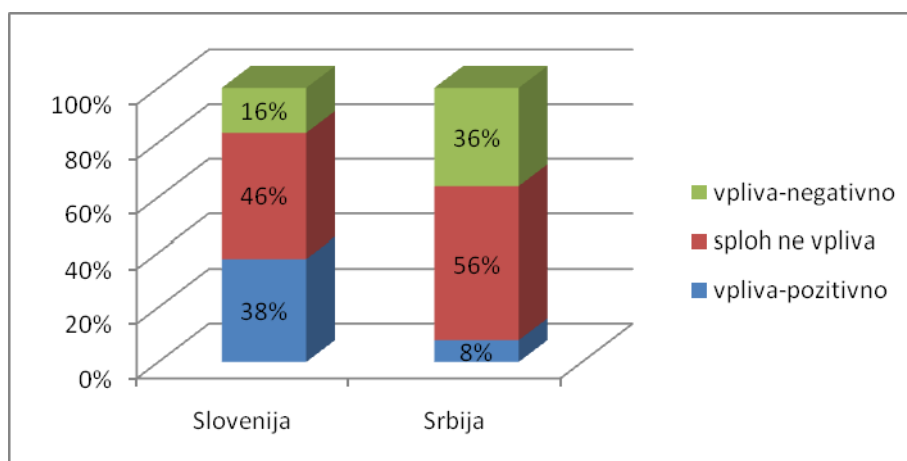

Rezultati pri tem vprašanju nakazujejo na to, da v Sloveniji ne le da dela veliko večji odstotek študentov, temveč le-ti delajo tudi v mnogo večjem obsegu. Nekateri izmed anketiranih v Sloveniji dela celo več kot 160 ur na mesec, kar pomeni, da v povprečju vsak teden naredi 40 ur, kar je že normalni polni delovni čas. Iz tega je razvidno torej, da je v Sloveniji mnogo študentov zares vpisanih samo zaradi statusa študenta.

V Srbiji je situacija povsem drugačna. Največji obseg ur na mesec je od 40 do 60, kar v povprečju znaša 12 do 13 ur na teden, kar po raziskavah Evroštudent še ne vpliva preveč na obveznosti pri študiju.

5. V kolikor delate, kako to vpliva na vaš študij?

	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
vpliva-pozitivno	32	2
sploh ne vpliva	39	14
vpliva negativno	14	9

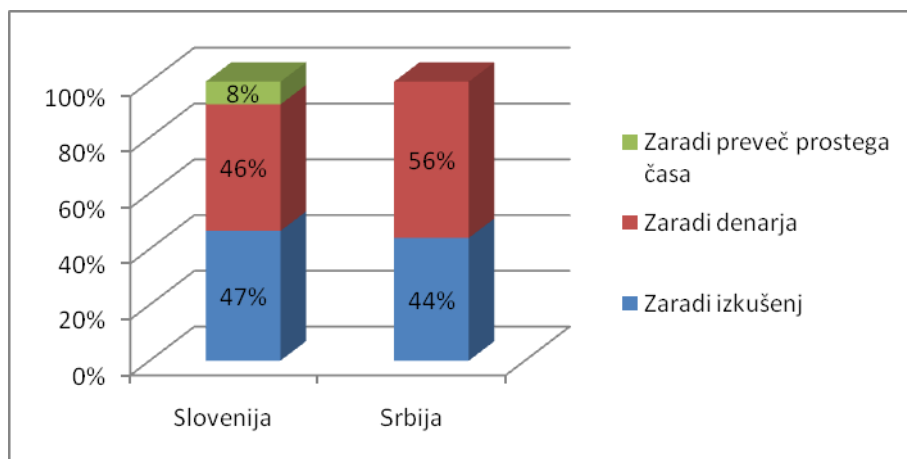

Vendar zanimivo je to, da veliko večji odstotek študentov, ki delajo v Srbiji meni, da delo ob študiju na njihov študij vpliva negativno, kljub temu, da delajo mnogo manj. Veliko večji odstotek študentov v Sloveniji pa meni, da delo ob študiju na njihov študij vpliva celo pozitivno.

Težko je ugotoviti, kaj je povzročilo takšne razlike. Morda različna zahtevnost fakultet, morda nižja pripravljenost študentov v Srbiji na delo oziroma večja pripravljenost slovenskih študentov. Lahko samo predpostavljamo.

6. V kolikor delate, kaj je najpomembnejši razlog za to?

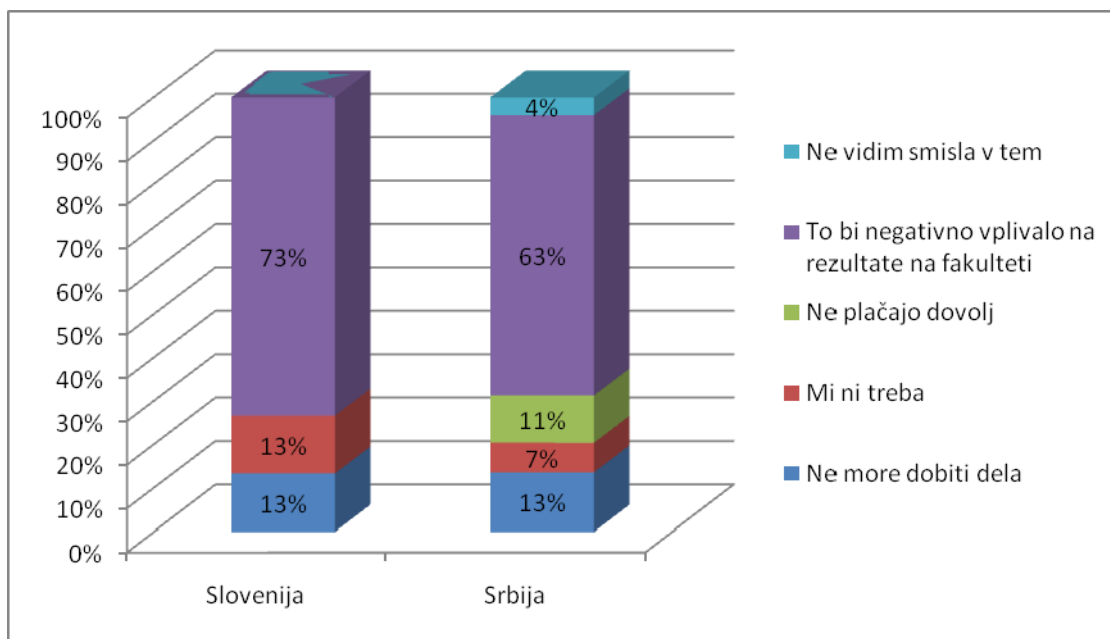
	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Delam nekaj, kar je povezano z mojim študijem – zaradi izkušenj	40	11
Delam nekaj, kar ni povezano z mojim študijem – predvsem zaradi denarja	39	14
Delam zato, ker imam preveč prostega časa	7	0

Slaba polovica študentov v obeh državah dela zaradi izkušenj. Dobra polovica študentov pa ima za delo ob študiju druge razloge. V Srbiji nekoliko več študentov dela predvsem zaradi denarja, kar je glede na slabše stanje gospodarstva v državi in posledično tudi slabšega socialnega stanja državljanov Srbije, tudi razumljivo.

7. V kolikor ne delate, zakaj je temu tako?

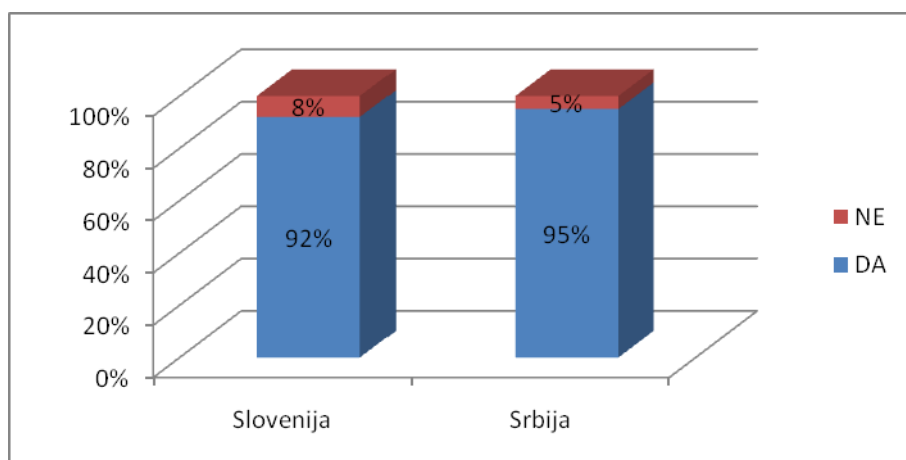
	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Ne delam, zato ker ne morem dobiti študentskega dela	2	10
Ne delam, zato ker se mi ne ljubi/mi ni treba	2	5
Ne delam, zato ker ne plačajo dovolj	0	8
Ne delam, zato ker bi to negativno vplivalo na moje rezultate na fakulteti	11	49
Ne delam, zato ker ne vidim smisla v tem (se na delu nič ne naučim)	0	3

Največ študentov v obeh državah ne dela zato, ker bi to negativno vplivalo na njihove rezultate na fakulteti. V Srbiji je za razliko od Slovenije tudi nekaj takih, ki ne delajo zato ker za študentsko delo ne plačajo dovolj in zato ker ne vidijo smisla v tem, saj se na delu nič ne naučijo.

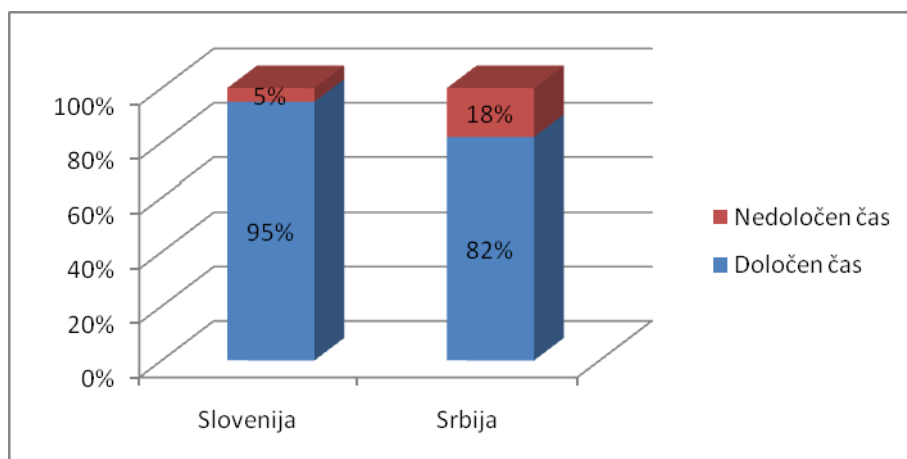
8. Ali po vašem mnenju delodajalci že zahtevajo neke delovne izkušnje od mladih diplomiranih ekonomistov?

	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
DA	92	95
NE	8	5

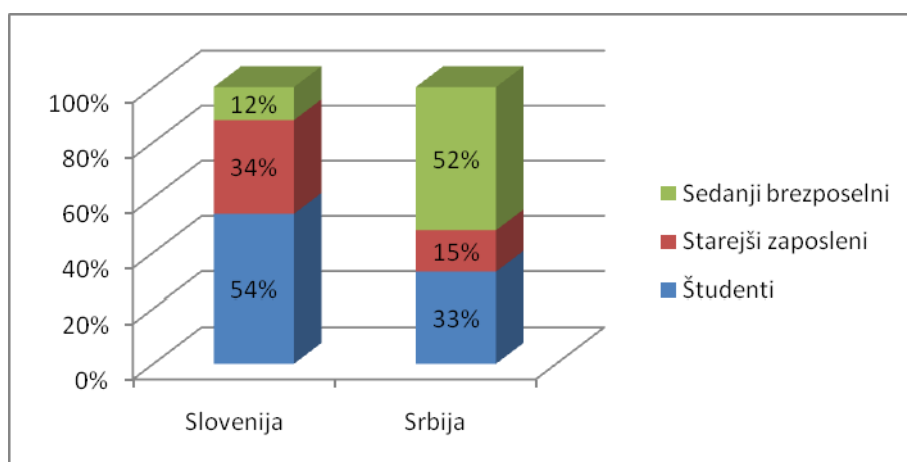
9. Na kakšen način po vašem mnenju, delodajalci v Sloveniji običajno zaposlujejo mlade ekonomiste?

	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Za določen čas	95	82
Za nedoločen čas	5	18

10. Kdo bo po vašem mnenju vaša največja ovira/konkurenca pri iskanju prve zaposlitve (ne študentske zaposlitve)?

	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Študenti, ki poleg študija delajo	54	33
Starejši zaposleni, ki gredo vse pozneje v pokoj	34	15
Sedanje nezaposlene osebe	12	52

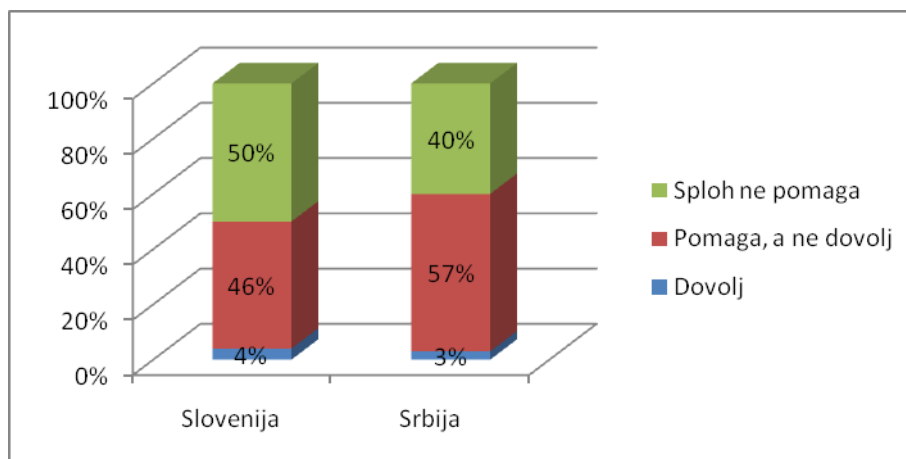

V Sloveniji največ vprašanih meni, da bo njihova konkurenca, ko bodo iskali prvo zaposlitev, prav študenti, ki delajo ob študiju. V Srbiji pa jih je največ mnenja, da bodo njihova največja

konkurenca sedanji brezposelni. Študenti se torej zavedajo, kakšna je situacija v njihovi državi.

11. Koliko po vašem mnenju država pomaga mladim pri iskanju prve zaposlitve?

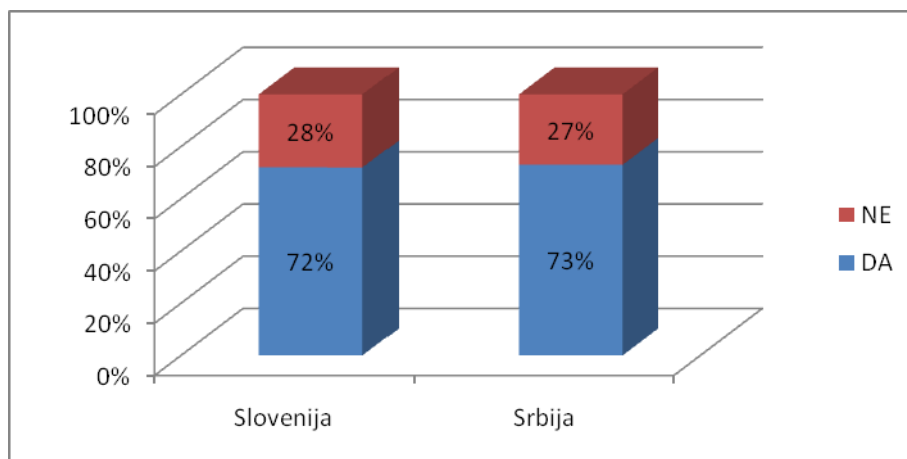
	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
Država pomaga dovolj	4	3
Država pomaga, a ne dovolj	46	57
Država sploh ne pomaga	50	40

Zanimivo je to, da v obeh državah le nekaj odstotkov (v Sloveniji 4 %, v Srbiji 3 %) meni, da država pomaga dovolj mladim brezposelnim. V Sloveniji je celo več tistih, in sicer kar 50 %, ki menijo da država pri reševanju mladinske brezposelnosti sploh ne pomaga. In ta odgovor je bil med vsemi vprašanimi tudi najbolj pogost. V Srbiji največ anketiranih meni, da država sicer pomaga, vendar ne dovolj.

12. Ali bi bili pripravljeni delati v tujini?

	SLOVENIJA	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov	Število študentov
DA	72	73
NE	28	27

V obeh državah bi bila velika večina pripravljena delati v tujini. Študentje se očitno zavedajo, da je to dandanes zelo pomembno in so se pripravljene zahtevam delodajalca prilagoditi oziroma zaradi boljših možnosti oditi v tujino.

13. SLOVENIJA – Menite, da večja možnost dela v tujini (EU) zmanjšuje število brezposelnih v Sloveniji (ali se ta možnost v praksi izkorišča)?

SLOVENIJA	
Možni odgovori	Število študentov
DA	20,00
NE	80,00

V Sloveniji velika večina (80 odstotkov) vprašanih meni, da članstvo v EU, ki nam je omogočilo prosti pretok delovne sile, ne vpliva na brezposelnost mladih doma. Menijo, da se ta možnost ne izkorišča dovolj.

To pa je zanimivo, glede na to, da je večina vprašanih pripravljena na delo v tujini. Podatki, ki jih imamo za prihode zaposlenih iz držav EU, dokazujejo da v Slovenijo visoko izobražen kader ne prihaja (samo 10 odstotkov vseh tujcev). Torej glede na to, da mladi so pripravljene

na odhod v tujino in da prihodov izobraženih tujcev ni, bi se moralo stanje brezposelnosti, zaradi dela slovenskih izobražencev v tujini, izboljšati.

13. SRBIJA – Menite, da bi bilo v Srbiji manj brezposelnih, če bi imeli večje možnosti za zaposlovanje v tujini?

	SRBIJA
Možni odgovori	Število študentov
DA	73,00
NE	27,00

Za razliko od Slovenije pa v Srbiji menijo, da bi se stanje pri njih izboljšalo, če bi bili, kakor Slovenija, deležni prostega pretoka dela.

Priloga 2: Brezposelnost v Sloveniji, Srbiji in EU27

Tabela 10: Registrirana brezposelnost (letno povprečje) in povprečna letna stopnja registrirane brezposelnost v Sloveniji in Srbiji - 2005 do 2009; ter stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji, Srbiji in EU za leta 2005 do 2009.

leto	SLO	SRB	SLO % registr.	SRB % registr.	SLO % anket.	SRB % anket.	EU27 % anket.
2005	91.889	888.364	10,2	26,8	6,5	21,83	8,9
2006	85.836	913.293	9,4	27,8	6,0	21,56	8,2
2007	71.336	850.003	7,7	26,8	4,9	18,80	7,1
2008	63.216	755.934	6,7	24,6	4,4	14,70	7,0
2009	86.354	746.605	9,1	26,0	5,9	17,40	8,9

vir: Statistični urad Republike Slovenije (SURS); EUROSTAT; NSZ

Priloga 3: Seznam diplomantov in magistrov ekonomskih, poslovnih in upravnih ved

97001 DIPLOMIRANI EKONOMIST (VS)/1.bol.st/
97002 DIPLOMIRANI EKONOMIST (UN)/1.bol.st/
97003 DIPLOMIRANI INŽENIR LOGISTIKE (VS)/1.bol.st/
97004 DIPLOMIRANI INŽENIR LOGISTIKE (UN)/1.bol.st/
97005 MAGISTER MANAGEMENTA/2.bol.st/
97008 MAGISTER EKONOMSKIH VED/2.bol.st/
97009 MAGISTER POSLOVNIH VED/2.bol.st/
97010 MAGISTER EKONOMSKIH IN POSLOVNIH VED/2.bol.st/
97011 MAGISTER INŽENIR LOGISTIKE/2.bol.st/
77001 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST
77002 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA DENARNIŠTVO-FINANCE
77003 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA FINANCE IN BANČNIŠTVO
77004 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA KOMERCIALNO DEJAVNOST
77005 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA MEDNARODNE EKONOMSKE ODNOSE
77006 DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA ZUNANJO TRGOVINO (VS)
77007 DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA RAČUNOVODSTVO (VS)
77011 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA TRANSPORT-LOGISTIKO
77012 DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA POSLOVNO LOGISTIKO (VS)
77031 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA ORGANIZIRANOST OZD
77041 DIPLOMIRANI EKONOMIST (VS)
77042 DIPLOMIRANI MENEDŽER (VS)
77043 DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA MANAGEMENT (VS)
77044 DIPLOMIRANI ORGANIZATOR - MENEDŽER (VS)
77045 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI ORGANIZATOR-MENEDŽER
77051 DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA MARKETING (VS)
77061 DIPLOMIRANI EKONOMIST ZA PODJETNIŠTVO (VS)
77072 SPECIALIST MANAGEMENTA V IZOBRAŽEVANJU
77073 SPECIALIST PODJETNIŠTVA
77091 UNIVERZITETNI DIPLOMIRANI EKONOMIST SPECIALIST
77092 SPECIALIST ZA MEDNARODNO POSLOVANJE
77094 SPECIALIST POSLOVNE INFORMATIKE
77096 MAGISTER POSLOVODENJA IN ORGANIZACIJE- MBA
77097 MAGISTER PODJETNIŠTVA
77098 MAGISTER INFORMACIJSKO UPRAVLJALSKIH VED
77099 MAGISTER EKONOMIJE
770Z2 SPECIALIST POSLOVNE EKONOMIJE
770Z3 SPECIALIST MANAGEMENTA

vir: ZRSZ - Prijavljena prosta delovna mesta in število brezposelnih vključenih v zaposlitev

Priloga 4: Delež prostih delovnih mest za določen čas

Tabela 11: Število in delež (%) prostih delovnih mest po skupinah poklicev in poklicih po SKP v letu 2009 v Sloveniji

SKP koda ter glavna skupina poklicev ali poklic	Število prostih delovnih mest	Delež prostih delovnih mest za določen čas (%)
1 Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	3.612	36,6
1210.03 Direktor družbe	892	28,4
1233.02 Menedžer enote za prodajo v družbi	312	42,0
1210.05 Prokurist	258	57,4
1210.04 Pomočnik direktorja družbe	191	31,9
1233 Menedžerji enote za trženje in prodajo v družbi	181	40,3
2 Strokovnjaki	23.330	69,1
2411.09 Računovodja	876	48,9

vir: ZRSZ – Letna poročila